

บทที่ 2

ที่มา ความหมาย และการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

ในเวลานี้ได้มีการพูดถึงตลาดสินค้าล่วงหน้า (Futures Exchange) กันแพร่หลาย ในฐานะที่เป็นตลาดใหม่สำหรับประเทศไทย แต่ในความเป็นจริงแล้วตลาดสินค้าล่วงหน้าไม่ใช่เพิ่งจะถือกำเนิดขึ้น แต่เกิดขึ้นและพัฒนามาแล้วกว่า 270 ปี¹ ดังนั้น เพื่อให้รู้และเห็นความสำคัญของตลาดสินค้าล่วงหน้ามากยิ่งขึ้น จำเป็นที่จะต้องศึกษาที่มา ตลอดจนทำความเข้าใจความหมาย และวิธีการซื้อขาย ดังนี้

2.1 ที่มาของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า

2.1.1 กำเนิดและวิวัฒนาการของตลาดซื้อขายสินค้าล่วงหน้า

สืบเนื่องจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในศตวรรษที่ 19 ส่งผลให้การลงทุนในกิจการต่างๆ ขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว โรงงานตั้งใหม่เกิดขึ้นจำนวนมากทำให้วัตถุดิบในการผลิตเริ่มขาดแคลน ผู้ผลิตจึงหันมาจัดเก็บและกักตุนวัตถุดิบในการผลิตมากขึ้น แต่การทำเช่นนี้ก็ส่งผลให้ผู้ผลิตต้องแบกรับค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บวัตถุดิบอย่างปฏิเสธไม่ได้เช่นกัน ทั้งยังทำให้ผู้ผลิตมีความเสี่ยงจากการขึ้นลงของราคาสินค้าและวัตถุดิบในระหว่างที่อยู่ในความครอบครองของตน ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญต่อกำไรขาดทุนของผู้ผลิตอีกด้วย ตัวอย่างรูปแบบการค้าที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น เช่น ผู้นำเข้าสินค้าชาวอังกฤษ² ให้ตัวแทนของตนไปซื้อสินค้าที่อเมริกา กำหนดราคาและจ่ายเงินกันที่อเมริกา แล้วเอาสินค้าขนลงเรือกลับมายังอังกฤษ แต่กว่าสินค้าจะถึงอังกฤษต้องใช้เวลาในการขนส่งหลายเดือน ซึ่งในระหว่างขนส่งนี้ สินค้าอาจเกิดความเสียหายซึ่งระบบประกันภัยสมัยนั้นก็ยังไม่ค่อยมี หรือราคาสินค้าอาจตกลงไปจากราคาที่ผู้นำเข้าซื้อมา แต่เมื่อผู้นำเข้าซื้อสินค้านี้มาแล้วก็ต้องรับผิดชอบความเสียหายและภาระขาดทุนนั่นเองทั้งสิ้น

จากเหตุการณ์นี้ทำให้ผู้นำเข้าชาวอังกฤษหาทางออกเพื่อลดความเสี่ยงของตนเองด้วยการประกาศขายสินค้า ตั้งแต่สินค้านั้นยังไม่ถึงฝั่งอังกฤษ โดยการให้ตัวแทนในอเมริกาแจ้ง

¹ ธีรพล ประเสริฐศรี. (ม.ป.ป.). ความรู้เกี่ยวกับตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า (1) ความเป็นมาของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า. สืบค้นเมื่อ 21 เมษายน 2554, จาก

<http://www.afet.or.th/v081/thai/learning/articleShow.php?id=3>.

รายละเอียดเกี่ยวกับประเภท ปริมาณ คุณภาพสินค้า และวันที่เรือจะเทียบท่ามายังตน เมื่อได้รายละเอียดดังกล่าวมาแล้ว ผู้นำเข้าก็จะนำข้อมูลเหล่านั้นไปออกตั๋วสินค้า ซึ่งในตั๋วจะระบุชนิดสินค้า จำนวนสินค้า ส่วนวันส่งมอบสินค้านั้นจะระบุไว้ว่า “จะส่งมอบสินค้ามาถึง” หรือ “To Arrive Basis” แล้วเอาตัวนี้ไปขายให้แก่ผู้ซื้อหรือพ่อค้า โดยที่ผู้ซื้อตัวหรือพ่อค้าจะต้องจ่ายเงินให้แก่ผู้นำเข้าเท่ากับราคาสินค้าที่ระบุในตัว และผู้ซื้อหรือพ่อค้าจะได้รับสินค้าก็ต่อเมื่อสินค้ามาถึง หมายความว่า ได้มีการซื้อขายกันแล้วก่อนที่สินค้าจะมาถึงฝั่งอังกฤษเสียอีก สัญญาการซื้อขายล่วงหน้าดังว่านี้ เกิดขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1821 โดยพ่อค้าชาวเมืองลิเวอร์พูล และพัฒนามาจนกลายเป็น ตลาดกลางค้าฝ้ายแห่งลิเวอร์พูล หรือ Liverpool Cotton Exchange Building²

สำหรับกำเนิดและวิวัฒนาการของตลาดซื้อขายสินค้าล่วงหน้าในประเทศไทย จากการศึกษาของผู้เขียนสามารถแบ่งได้เป็น 2 ยุค ดังนี้

ก. ยุคก่อนมีตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า

พระยาสุริยานุวัติ ได้กล่าวไว้ในหนังสือทรัพย์สินศาสตร์ ซึ่งตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2454 ว่า “...พอเห็นต้นข้าวในนาออกงาม คาดคะเนว่า จะซื้อได้จำนวนข้าวเท่านั้นเท่านี้ด้วยราคาถูก แล้วล้าไปทำสัญญากับฝรั่งที่ยุโรปว่าจะส่งข้าวให้เขาตามจำนวนที่สัญญา ในกำหนดเวลาหนึ่งเวลาใด เมื่อทำสัญญานี้ข้าวใหม่ในท้องนายังไม่ออกรวงสักเมล็ดเดียว ถ้าเป็นโชคดีบังเอิญข้าวในนาเกิดผลมาก และราคาถูก คนพวกนี้ก็จะซื้อข้าวเอาไปขายเอากำไรได้ทันเวลา และเต็มจำนวนที่ได้สัญญาได้ แต่ถ้าเป็นคราวเคราะห์ร้าย ถึงข้าวออกงามมีผลมาก ผู้ทำสัญญาก็จะต้องซื้อข้าวราคาแพง แล้วไปขายราคาถูก ขาดทุนย่อยยับไปเป็นอันมาก และถ้าซ้ำร้ายข้าวในนาที่คาดหมายว่าจะได้มากนั้นต้องเสียหายไป เพราะน้ำมกน้ำน้อยอย่างใดก็ดี ข้าวยิ่งแพงหนักขึ้นเท่าใด ผู้ทำสัญญาก็ยิ่งขาดทุนย่อยยับลงไปเท่านั้น เพราะได้รับเงินล่วงหน้าเขามาแล้วส่งข้าวไม่ได้ทันเวลาหรือครบจำนวนตามสัญญา ยังจะถูกปรับอีกชั้นหนึ่ง”³

ความที่กล่าวข้างต้น อาจถือได้ว่าเป็นลักษณะของการซื้อขายสินค้าล่วงหน้าที่เกิดขึ้นในประเทศไทยเมื่อครั้งอดีต มีลักษณะของการซื้อขายที่ว่า พ่อค้าข้าวในกรุงเทพซึ่งเป็นนักเก็งกำไร พอเห็นต้นข้าวเขียวๆ ในนา ทั้งที่ยังไม่ออกรวง ก็จะเข้ามาทำสัญญาซื้อข้าวล่วงหน้าจากชาวนา หรือที่เรียกว่า “ตกเขียว” จากนั้นพ่อค้าข้าวในกรุงเทพจะนำข้าวที่ตนซื้อล่วงหน้าไว้นั้น ไปขายต่อให้แก่พ่อค้าข้าวต่างประเทศ แต่ด้วยเหตุที่ขณะที่ยังทำสัญญานั้น ยังไม่มีข้าวที่จะส่งมอบ พ่อค้าข้าวในกรุงเทพจึงต้องออกตัวขายข้าวให้แก่พ่อค้าต่างประเทศแทนไปก่อน แล้วรับเอาเงินมัดจำจากพ่อค้า

² อำนาจ วีระวนิช. (2522). ตลาดซื้อขายสินค้าล่วงหน้า. หน้า 1-2.

³ พระยาสุริยานุวัติ. (2454). ทรัพย์สินศาสตร์ (ไม่ปรากฏเลขหน้า).

ต่างประเทศไว้ ส่วนข้าวในนาที่พ่อค้าในกรุงเทพฯซื้อจากชาวนาไว้จะออกมาเป็นเช่นไร จะได้ข้าวครบตามสัญญาหรือตัวที่ออกไปหรือไม่ และในราคาเท่าไรนั้น ล้วนแต่เป็นการคาดการณ์ในอนาคตทั้งสิ้น ดังนั้น หากเมื่อถึงเวลาส่งมอบข้าว หากราคาข้าว ณ เวลาส่งมอบสูงกว่าราคาข้าวตอนที่พ่อค้ากรุงเทพฯไปทำสัญญาซื้อไว้กับชาวนา เช่นนี้พ่อค้ากรุงเทพฯก็จะได้กำไร แต่หาก ณ เวลาส่งมอบข้าว ราคาข้าวที่ส่งมอบต่ำกว่าราคาข้าวตอนที่พ่อค้ากรุงเทพฯไปทำสัญญาซื้อไว้กับชาวนา เช่นนี้พ่อค้ากรุงเทพฯก็จะขาดทุน แต่ชาวนาจะได้กำไร

จะเห็นได้ว่าลักษณะของการตกเขียวข้างต้น มีการคาดการณ์ถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต แต่ขณะเดียวกันก็ไม่มีสิ่งใดที่จะรับประกันได้อย่างแน่นอนว่าเมื่อถึงเวลาที่ตกลงกัน คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งจะปฏิบัติตามสัญญาที่ได้ให้ไว้ เนื่องจากการตกลงซื้อขายแบบตกเขียวนี้ไม่มีสัญญาหรือข้อตกลงที่ชัดเจนเพียงพอ ทำให้ในหลายกรณีเมื่อครบกำหนดเวลาส่งมอบตามสัญญามักเกิดการบิดพลิ้ว ตัวอย่างเช่น เมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวจริง ปรากฏว่าราคาข้าวต่ำกว่าราคาที่พ่อค้ากรุงเทพฯซื้อล่วงหน้าจากชาวนา พ่อค้าอาจเบี่ยงไม่มารับมอบข้าวและชำระราคาตามที่ตกลงไว้ หรือในกรณีกลับกัน หากราคาข้าวปรับตัวสูงกว่าที่พ่อค้าตกลงซื้อไว้ ชาวนาอาจเบี่ยงไม่ส่งมอบข้าวตามสัญญาให้แก่พ่อค้าก็เป็นได้ การตกเขียวจึงมีลักษณะเป็นการซื้อขายล่วงหน้าแบบ “สัญญาฟอร์เวิร์ด” ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในข้อ 2.2

จากตัวอย่างข้างต้น ไม่เพียงแต่ผลกำไรหรือขาดทุนที่พ่อค้ากรุงเทพฯหรือชาวนาจะได้รับจากการซื้อขายล่วงหน้าแบบตกเขียวเท่านั้น แต่การทำสัญญาล่วงหน้างดกล่าว ยังเป็นเครื่องมือในการบริหารความเสี่ยงให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องอีกด้วย กล่าวคือ ชาวนาสามารถคาดการณ์ราคาผลผลิตในอนาคต เพื่อใช้ประกอบการวางแผนการเพาะปลูกของตนได้ ขณะที่พ่อค้าหรือผู้ประกอบการก็สามารถวางแผนการสั่งซื้อวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตเพื่อการบริหารต้นทุนราคาสินค้าของตน ทั้งยังช่วยลดค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บสินค้าที่จะต้องนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตในอนาคตได้อีกด้วย

ข. ยุคหลังจากมีตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า

สำหรับแนวความคิดในการจัดตั้ง “ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า” ของประเทศไทยนั้น เกิดขึ้นมาพร้อมๆ กับการจัดตั้งตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยที่ได้เปิดทำการซื้อขายล่วงหน้าไปก่อนแล้วตั้งแต่ พ.ศ. 2518 ทั้งนี้ ร.ต. ประยูร เถลิงศรี อดีตอธิบดีกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ ผู้มีส่วนร่วมในการยกร่างกฎหมายจัดตั้งตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าและตลาดหลักทรัพย์มาตั้งแต่ต้น ได้ให้ความเห็นถึงปัจจัยที่ทำให้ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้ายังมิได้เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นว่า

“ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้ายังเกิดไม่ได้ในช่วงนั้น เพราะสินค้าเกษตรของเรายังต้องมีการควบคุมดูแล ห้ามนำเข้า จำกัดโควตา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ราคาสินค้าเกษตรบิดเบือนไปจากสภาพความเป็นจริง”⁴

ในช่วง พ.ศ. 2520-2522 ซึ่งตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเปิดทำการซื้อขายไปแล้วพบว่าบริษัทเอกชนตั้งขึ้นมาเพื่อทำการซื้อขายสินค้าล่วงหน้าหลายบริษัท หรือที่รู้จักกันดีว่ามีการซื้อขาย “คอมมอดิตี (Commodities)” และเนื่องจากการซื้อขายดังกล่าวนี้ไม่มีหน่วยงานกำกับดูแลที่ชัดเจนจึงมีผู้เสียหายที่ถูกกดโกงจำนวนไม่น้อย ดังนั้น เพื่อให้มีกฎหมายออกมาควบคุมคอมมอดิตีได้ กระทรวงพาณิชย์จึงได้เสนอคณะรัฐมนตรีให้แก้ไขประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 58 เรื่องการขออนุญาตดำเนินกิจการในประเทศไทย เพื่อให้กิจการซื้อขายล่วงหน้าเป็นกิจการที่ต้องขออนุญาต แต่แนวความคิดดังกล่าวไม่ได้รับการยอมรับแต่อย่างใด

จนกระทั่ง พ.ศ. 2526 กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งสังกัดกระทรวงพาณิชย์ ได้จ้างบริษัทเพื่อการศึกษาปรับปรุงระบบวิธีการซื้อขายสินค้าเกษตร ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ประเทศไทยควรจะมีการจัดตั้งตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า โดยให้มีการซื้อขายข้าวโพด ข้าวมันสำปะหลัง นอกจากนี้ ดร.อาชว์ เตาลานนท์ ประธานกรรมการบริษัทที่ปรึกษาดังกล่าวยังให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า

“ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยซึ่งมีพื้นฐานเป็นประเทศทางด้านเกษตรกรรม มีประชาชนประกอบอาชีพทางการเกษตรถึง 60 เปอร์เซ็นต์และก็มีสินค้าเกษตรที่ส่งออกอันดับต้นๆ ของโลกหลายรายการ การที่มีตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าจะเป็นการช่วยประกันความเสี่ยงให้แก่เกษตรกรในเรื่องความผันผวนของราคา”⁵

ต่อมาใน พ.ศ. 2529 กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ ได้นำผลการศึกษาข้างต้นมาสานต่อ จนเกิดภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้นของการจัดตั้งตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าขึ้นในประเทศไทย แต่เปลี่ยนรูปแบบการจัดตั้งจากการเสนอแก้ไขประกาศคณะปฏิวัติเป็นการจัดตั้งโดยยกร่างพระราชบัญญัติขึ้นใหม่ เนื่องจากเห็นว่าการแก้ไขประกาศของคณะปฏิวัติและการยกร่างพระราชบัญญัติขึ้นใหม่นั้นใช้เวลาไม่ต่างกัน แต่การยกร่างพระราชบัญญัติขึ้นมาเป็นการเฉพาะจะสามารถระบุกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและจำเป็นได้ชัดเจนกว่า อาทิ การจัดตั้งการดำเนินงาน การกำกับดูแล ตลอดจนบทลงโทษ

⁴ ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย. (2547). วันแรกก้าว AFET at First Step พิธีเปิดตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย 28 พฤษภาคม 2547. หน้า 10.

⁵ แหล่งเดิม. หน้า 11.

ในที่สุดความพยายามของทุกส่วนงานที่เกี่ยวข้องก็ประสบผลสำเร็จทำให้ประเทศไทยมีตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งแรกและแห่งเดียวในชื่อ “ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย” ใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า “The Agricultural Futures Exchange of Thailand” ใช้ตัวย่อ AFET หรือ “เอเฟท” ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าภายใต้กฎระเบียบการซื้อขายที่ชัดเจน โดยวิธีการประมูลโดยเปิดเผยในตลาดเพื่อการรับมอบส่งมอบสินค้านั้นในวันข้างหน้า ตามปริมาณและราคาที่ตกลงกัน อันเป็นการจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 และเปิดทำการซื้อขายครั้งแรกเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2547⁶ โดยมีเป้าหมายให้เกษตรกร ผู้ผลิต ผู้ส่งออกใช้บริหารความเสี่ยงด้านราคาของสินค้า ตลอดจนเป็นแหล่งลงทุนแห่งใหม่ให้นักลงทุนที่ประสงค์จะสร้างผลตอบแทนจากส่วนต่างของราคาซื้อขายตามอัตราการจัดขึ้นของราคาสินค้าเกษตร

2.1.2 หน้าที่สำคัญของตลาดล่วงหน้า

ก. การค้นพบราคาล่วงหน้า (Price Discovery)

การค้นพบราคาล่วงหน้า หมายความว่า ตลาดล่วงหน้าต้องดำเนินการให้ราคาล่วงหน้าที่เกิดขึ้นบนกระดานซื้อขายล่วงหน้าเป็นราคาที่บอกถึงอุปสงค์ (ความต้องการขาย) และอุปทาน (ความต้องการซื้อ) ที่แท้จริงในสินค้าที่ซื้อขายล่วงหน้ากัน⁷

การค้นพบราคาที่แท้จริงดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรที่จะได้นำไปใช้วางแผนการเพาะปลูก ส่วนผู้ประกอบการและผู้ส่งออกก็สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในด้านการสั่งซื้อสินค้าหรือวัตถุดิบในการผลิต

ข. การบริหารความเสี่ยง (Hedging Tool)

การบริหารความเสี่ยง หมายความว่า ตลาดล่วงหน้าต้องดำเนินการให้การซื้อขายล่วงหน้าในตลาดเป็นกลไกที่มีประสิทธิภาพต่อผู้มีส่วนได้เสียในสินค้าที่ซื้อขายล่วงหน้า เช่น เกษตรกร สหกรณ์ เจ้าของโรงงานผลิตสินค้า ผู้ส่งออก เป็นต้น ซึ่งรวมเรียกบุคคลกลุ่มดังกล่าวว่า ผู้ป้องกันความเสี่ยง หรือ Hedger เพื่อให้สามารถใช้เป็นกลไกในการบริหารความเสี่ยงหรือป้องกันความเสี่ยงที่มีอยู่ในธุรกิจของตน⁸

นอกจากบุคคลผู้ป้องกันความเสี่ยง หรือ Hedger แล้ว ตลาดล่วงหน้ายังต้องการผู้เก็งกำไร หรือ Speculator มาเป็นผู้ช่วยให้ตลาดล่วงหน้าเกิดสภาพคล่องของการซื้อขาย หรือ

⁶ แหล่งเดิม. หน้า 37.

⁷ สุภาพ วงศ์เกียรติขจร. (2549). ระบบนิเวศสัมพันธ์ในการซื้อขายล่วงหน้าและการซื้อขายล่วงหน้าที่ไม่เป็นธรรม.

⁸ แหล่งเดิม.

Liquidity และเข้ามาเป็นผู้รับความเสี่ยงของผู้ป้องกันความเสี่ยงอันเกิดจากราคาที่เปลี่ยนแปลงไป เพราะผู้เก็งกำไรจะเก็งกำไรจากการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าล่วงหน้าที่เกิดขึ้นบนกระดานซื้อขายล่วงหน้า

หน้าที่ของตลาดล่วงหน้าดังที่กล่าวมาข้างต้นสอดคล้องกับแถลงการณ์ของนายบรูคสเลย์ หนึ่งในคณะกรรมการกำกับการซื้อขายสินค้าน้ำมันล่วงหน้าของประเทศสหรัฐอเมริกา หรือ Commodity Futures Trading Commission (CFTC) ที่ว่า “โดยทั่วไปแล้วตลาดฟิวเจอร์สจะไม่ได้ใช้เพื่อการลงทุน แต่จะใช้เพื่อป้องกันความเสี่ยงหรือการเก็งกำไร ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่จะต้องให้ข้อมูลก่อนที่จะใช้ตลาดการเงิน”⁹

2.2 ความหมายของสัญญาล่วงหน้า

2.2.1 สัญญาฟอร์เวิร์ด

การซื้อขายล่วงหน้าแบบสัญญาฟอร์เวิร์ด (Forward) เป็นการซื้อขายที่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่าจะส่งมอบรับมอบสินค้ากันในอนาคต ภายใต้เงื่อนไขที่คู่สัญญาเจรจาต่อรองกัน โดยไม่มีหน่วยงานกลางที่จะเข้ามาทำหน้าที่ดูแลการปฏิบัติตามสัญญา ดังนั้น คู่สัญญาจึงจะต้องรู้จักและเข้าใจกัน อย่างไรก็ดี การทำธุรกรรมในลักษณะเช่นนี้อาจมีความเสี่ยงในเรื่องของคุณภาพสินค้า จำนวน หรือรายละเอียดอื่นๆ ที่ไม่ชัดเจนหรือทำให้เกิดความเข้าใจไม่ตรงกัน รวมทั้งอาจเกิดการบิดพลิ้วสัญญาได้ง่าย

2.2.2 สัญญาฟิวเจอร์ส

การซื้อขายล่วงหน้าแบบสัญญาฟิวเจอร์ส (Futures) เป็นการซื้อขายล่วงหน้าที่มีการกำหนดมาตรฐานของสัญญาซื้อขาย (Standard Contract) กันอย่างชัดเจน และมีศูนย์กลางสำหรับการซื้อขาย โดยมีกระบวนการป้องกันการบิดพลิ้วไม่ปฏิบัติตามสัญญา ดังนั้น คู่สัญญาจึงไม่จำเป็นต้องรู้จักกัน การซื้อขายจึงมีความโปร่งใสและเป็นธรรม รวมทั้งมีความสะดวกและคล่องตัวสูง

⁹ CFTC. (1998). *Commodity Futures Trading Commission Announces Participation in COSRA [The Council of Securities Regulators of the America] Investor Education Week*. Release 4112-98.

ตารางที่ 2.1 ตารางเปรียบเทียบข้อแตกต่างระหว่างสัญญาฟิวเจอร์ส (Futures Contract) และสัญญาฟอร์เวิร์ด (Forward Contract)¹⁰

Futures Contract	Forward Contract
ซื้อขายในตลาดล่วงหน้า	ซื้อขายกันโดยตรงระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย
เป็นสัญญามาตรฐานที่มีการกำหนดเงื่อนไขชัดเจนเป็นที่รับรู้โดยทั่วกัน	สัญญาซื้อขายเป็นรูปแบบเฉพาะของผู้ซื้อและผู้ขายนั้นๆ
มีกลไกการวางเงินประกันเพื่อป้องกันการบิดพลิ้วสัญญา โดยสำนักหักบัญชีเป็นคนกลาง	อาจจะมีการวางเงินมัดจำ แต่ไม่มีหน่วยงานกลางที่จะทำหน้าที่ป้องกันการบิดพลิ้วสัญญา
สามารถปิดสถานะได้โดยไม่จำเป็นต้องรอจนถึงวันครบกำหนดส่งมอบรับมอบ	ต้องผูกพันทำการส่งมอบรับมอบสินค้าและชำระราคาสินค้า
ผู้ซื้อและผู้ขายไม่จำเป็นต้องรู้จักกันมาก่อน	ผู้ซื้อผู้ขายมักจะมีความคุ้นเคยหรือเคยซื้อขายกันมาก่อน

2.3 แนวความคิดพื้นฐานของการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

ตลาดซื้อขายสินค้าล่วงหน้าที่จัดตั้งขึ้นในแต่ละประเทศมีเหตุผล และความจำเป็นที่แตกต่างกันไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าเกษตรโดยทั่วไปจะเกิดจากเหตุผลและความจำเป็น ดังนี้¹¹

1) ความไม่แน่นอนของปริมาณผลผลิตและราคา กล่าวคือ ปีใดผลผลิตมีมากราคาก็จะตกต่ำ ปีใดผลผลิตมีน้อยราคาก็จะสูง ทั้งนี้เนื่องจากความไม่แน่นอนของการเปลี่ยนแปลงสภาพดินฟ้าอากาศ นอกจากนั้นเกษตรกรไม่ทราบข้อมูลที่แท้จริงว่าควรจะผลิตอะไร และปริมาณมากน้อยเพียงใด เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดได้ อันเป็นผลให้เกษตรกร ผู้ประกอบการธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับตลาดสินค้าเกษตร ผู้ค้า ผู้ส่งออก ตลอดจนโรงงานแปรรูปที่ใช้สินค้าเกษตรเป็นวัตถุดิบ ต่างก็เผชิญกับความเสี่ยงด้วยกันทุกฝ่าย

¹⁰ ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย. (2552). ลงทุนอย่างไร... ใน AFET เพื่อบริหารความเสี่ยงและเพื่อการลงทุน. หน้า 8-9.

¹¹ กรมการค้าภายใน. สืบค้นเมื่อ 28 มกราคม 2556, จาก

<http://www.dit.go.th/MahaSarakhani/contentdet.asp?deptid=84&id=8997>

2) ผลผลิตการเกษตรมักจะออกสู่ตลาดพร้อมกันในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว ทำให้ผลผลิตล้นตลาดราคาจึงตกต่ำส่งผลกระทบต่อเกษตรกรเป็นอย่างมาก เนื่องจากเกษตรกรไม่มีฐานะเป็นของตนเองอย่างเพียงพอ ประกอบกับผู้ค้า ผู้ส่งออก ผู้แปรรูปต่างมีคลังสินค้าจำกัดไม่สามารถจะลงทุนสร้างคลังสินค้าไว้รองรับให้เพียงพอกับผลผลิตที่ออกสู่ตลาดได้ เพราะความไม่แน่นอนของปริมาณผลผลิตดังกล่าว

3) ระบบการค้าที่มีการซื้อขายสินค้าจริงก็ยังคงอยู่ในวงการค้าของผู้ค้าเพียงไม่กี่ราย คืออยู่ในวงแคบ และยังมีการบิดพลิ้วข้อตกลงทางการค้าอยู่เสมอ จึงเป็นผลทำให้ผู้ค้าขาดความเชื่อถือซึ่งกันและกัน และไม่กล้าทำสัญญาการค้าในระยะยาว เนื่องจากไม่สามารถรับประกันความเสี่ยงได้

4) ระบบข้อมูลข่าวสารยังไม่รวดเร็ว ขาดความแม่นยำ และทั่วถึง เนื่องจากมีการบิดเบือนข้อมูลทางการค้าเพื่อผลประโยชน์ของแต่ละฝ่าย และขาดจุดศูนย์รวมที่จะกระจายข้อมูลข่าวสาร

ด้วยนี้จึงกลายมาเป็นแนวคิดพื้นฐานให้เกิดการจัดตั้งตลาดซื้อขายสินค้าล่วงหน้า เพื่อลดความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นข้างต้น โดยใช้ประโยชน์จากการกลไกการซื้อขายล่วงหน้าเป็นเครื่องมือในการค้นหาราคาในอนาคต (Price Discovery) และบริหารความเสี่ยงด้านราคา (Hedging Tool) ซึ่งกลไกการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าดังกล่าว ก่อให้เกิดผลดีหลายประการ อาทิ เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนล่วงหน้าสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องกับสินค้าเกษตรชนิดนั้น ได้แก่ ผู้ส่งออก โรงงานแปรรูป เกษตรกร ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐ อาทิ ผู้ส่งออกสามารถคาดการณ์ราคาและใช้ราคาข้าวขาว 5 เปอร์เซ็นต์ เดือนส่งมอบสิงหาคม 2557 (BWR5 Aug13) เพื่อใช้เป็นฐานในการเจรจาขายข้าวที่จะส่งมอบในเดือนสิงหาคม 2557 กับ ผู้ซื้อข้าวในต่างประเทศ ซึ่งราคานี้จะเป็นตัวช่วยให้การเจรจาต่อรองอยู่ในฐานของการค้าการขายที่เป็นจริง มิใช่ให้ผู้ซื้อในต่างประเทศเป็นผู้กำหนดราคาจากข้อมูลด้านผู้ซื้อแต่ฝ่ายเดียว หรือการที่รัฐบาลไทยสามารถใช้ราคาซื้อขายล่วงหน้ามาประกอบนโยบายมาตรการช่วยเหลือเกษตรกร ตัวอย่างเช่น รัฐบาลประกาศว่าจะประกันราคาขั้นต่ำสินค้าเกษตรฤดูกลางเก็บเกี่ยวปลายปี 2557 เท่ากับราคาล่วงหน้าส่งมอบปลายปี 2557 เช่นนี้ก็จะทำให้เกษตรกรได้ทราบถึงราคาต่ำที่สุดที่ตนจะได้รับ หากลงมือเพาะปลูกพืชชนิดนั้นๆ ในขณะที่รัฐบาลประกาศประกันราคา วิธีนี้เกษตรกรได้รับประโยชน์จากการประกันราคาขั้นต่ำ ขณะเดียวกันรัฐบาลก็สามารถวางแผนงบประมาณรายจ่ายประจำปีที่จะต้องใช้สำหรับโครงการช่วยเหลือนี้ได้

อย่างเหมาะสม ต่างไปจากโครงการรับจำนำในปัจจุบันที่จะรอให้มีผลผลิตสินค้าเกษตรชนิดนั้นๆ ออกสู่ตลาดก่อน แล้วจึงค่อยประกาศราคารับจำนำ¹²

2.4 การซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

2.4.1 บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขาย

1) สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจการค้าสินค้าเกษตรล่วงหน้า หรือ สำนักงาน ก.ส.ล.
สำนักงาน ก.ส.ล. ทำหน้าที่ในการกำกับดูแลการซื้อขายในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ ให้โปร่งใส เป็นธรรม เพื่อมิให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบหรือปั่นราคา และกำกับดูแลผู้ประกอบการเกี่ยวกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ได้แก่ นายหน้าซื้อขายล่วงหน้า ผู้ค้าล่วงหน้า ที่ปรึกษาการลงทุน ตัวแทนสนับสนุนการซื้อขายล่วงหน้า ผู้จัดการการซื้อขายล่วงหน้า เพื่อให้ธุรกิจการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าเป็นไปตามกฎหมายการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

2) ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย

ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการซื้อขายสัญญาสินค้าเกษตรล่วงหน้า และทำหน้าที่คัดเลือกสินค้าที่จะนำมาซื้อขายตามเกณฑ์ที่กำหนด รวมทั้งจัดทำข้อกำหนดการซื้อขายล่วงหน้าสินค้าเกษตรแต่ละชนิด ตลอดจนดูแลการซื้อขายให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว โปร่งใส และเป็นธรรม

ข้อกำหนดการซื้อขายล่วงหน้า (Contract Specification) หมายความว่า ข้อกำหนดที่คณะกรรมการตลาดกำหนดเกี่ยวกับรายละเอียดของการซื้อขายล่วงหน้าในตลาด โดยอย่างน้อยต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับประเภท ชนิด คุณภาพ ปริมาณ สินค้าเกษตรที่ซื้อขาย รวมถึงระยะเวลาและสถานที่รับมอบส่งมอบสินค้าเกษตรนั้น

3) สำนักหักบัญชี (Clearing House)

สำนักหักบัญชีเป็นหน่วยงานภายใต้ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการหักบัญชีการซื้อขายล่วงหน้า สร้างความเชื่อมั่นในการซื้อขายโดยการเรียกเก็บเงินประกัน และการเก็บรักษาเงินประกัน การปรับสถานะเงินประกัน (Mark to Market) ประจำวันของผู้ซื้อและผู้ขาย

นอกจากนี้ ยังมีหน้าที่ดูแลกระบวนการส่งมอบรับมอบสินค้าในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ ให้เป็นไปโดยถูกต้องเรียบร้อยโดยหากสัญญาล่วงหน้าใดมีการถือครองจนถึงวันซื้อ

¹² พิรพล ประเสริฐศรี. (ม.ป.ป.). ประโยชน์ของราคาล่วงหน้าใน AFET. สืบค้นเมื่อ 28 มกราคม 2556, จาก <http://www.afet.or.th/v081/thai/learning/articleShow.php?id=31>

ขายสุดท้าย สำนักหักบัญชีก็จะทำการจับคู่ผู้ซื้อและผู้ขายเพื่อทำการส่งมอบรับมอบตามข้อกำหนดของสินค้านั้นๆ

4) สมาชิกตลาด

สมาชิกตลาดเป็นนิติบุคคลที่ได้รับใบอนุญาตให้ประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการซื้อขายล่วงหน้าจากเลขาธิการคณะกรรมการ ก.ส.ล. และได้รับอนุญาตจากตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าให้เป็นสมาชิกตลาด โดยสมาชิกตลาดจะต้องปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ และข้อบังคับของตลาด และมีสิทธิที่จะทำหน้าที่ส่งคำสั่งซื้อขายเข้าตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ได้โดยตรง สมาชิกตลาดประกอบด้วย

ก. สมาชิกประเภทนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า หรือโบรกเกอร์ (Broker)

ทำหน้าที่เป็นตัวแทนลูกค้าในการส่งคำสั่งซื้อขายในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ และให้คำแนะนำในการซื้อขายแก่ลูกค้า ตลอดจนมีหน้าที่ดูแลบัญชีการซื้อขายของลูกค้า โดยได้รับผลตอบแทนเป็นค่านายหน้าจากรายการซื้อขายของลูกค้า นอกจากนี้ ยังมีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับกระบวนการส่งมอบรับมอบสินค้าอีกด้วย

ข. สมาชิกประเภทผู้ค้าล่วงหน้า (Trader)

สมาชิกประเภทผู้ค้าล่วงหน้าเป็นผู้ที่ทำการซื้อขายเพื่อบัญชีของตนเองเท่านั้น ผู้ค้าล่วงหน้าอาจเป็นผู้ประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสินค้าเพื่อวัตถุประสงค์ในการประกันความเสี่ยงของราคาสินค้า หรือเป็นผู้ซื้อผู้ขายรายใหญ่ที่มีความประสงค์จะซื้อขายโดยตรงในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ

5) ผู้ซื้อผู้ขายในตลาดล่วงหน้า (ลูกค้า)

ผู้ซื้อผู้ขายในตลาดล่วงหน้า มีอยู่ 2 ประเภท คือ ผู้ประกันความเสี่ยงและนักลงทุน

ก. ผู้ประกันความเสี่ยง (Hedger) คือ ผู้ประกอบธุรกิจที่มีความเกี่ยวข้องกับสินค้าเกษตร เช่น กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ โรงงาน ผู้ผลิต โรงงานแปรรูป ผู้ส่งออก ตลอดจนพ่อค้าคนกลางที่มีความเสี่ยงจากความผันผวนของราคาสินค้า และต้องการลดความเสี่ยงที่เกิดขึ้น จึงเข้ามาซื้อหรือขายในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ ซึ่งทำให้ผู้ประกันความเสี่ยงไม่ต้องกังวลกับความผันผวนของราคาสินค้าที่จะเกิดขึ้น

ข. นักลงทุน (Investor) คือ ผู้ที่เห็นช่องทางในการทำกำไรจากความผันผวนของราคาสินค้า ซึ่งอาจเป็นบุคคลทั่วไปที่ไม่มีธุรกิจเกี่ยวข้องกับสินค้าอ้างอิงที่มีการซื้อขายในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ แต่จะอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยพื้นฐานและข้อมูลปัจจัย

ทางเทคนิคในการคาดการณ์ทิศทางความเคลื่อนไหวของราคาสินค้า จากนั้นก็จะเข้ามาทำการซื้อหรือขายเพื่อทำกำไรจากความผันผวนของราคาสินค้า¹³

2.4.2 วัตถุประสงค์แห่งสัญญา

เมื่อกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของสัญญา ก็ย่อมเข้าใจได้ว่าหมายถึงวัตถุประสงค์ของนิติกรรมซึ่งก็คือ ความต้องการแท้จริงที่อยู่ภายในใจของคู่สัญญาและได้แสดงออกมาในรูปการแสดงเจตนาตกลงทำนิติกรรมสัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งกระบวนการนี้จะเกิดขึ้นในขั้นตอนตั้งแต่ขณะเกิดสัญญา ดังนั้น การจะพิจารณาว่าสัญญาใดมีวัตถุประสงค์แห่งสัญญาเป็นเช่นใดนั้น ก็จำเป็นที่จะต้องย้อนไปค้นหาความต้องการที่แท้จริงของคู่สัญญา ณ ขณะทำสัญญา หาใช่ก้าวล่วงไปพิจารณาชั้นชำระหนี้ไม่ ที่เป็นเช่นนี้เพราะวัตถุประสงค์แห่งสัญญาไม่ใช่เรื่องของการปฏิบัติตามสัญญาหรือการชำระหนี้แต่อย่างใดนั่นเอง

จากการศึกษาบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 453¹⁴ ซึ่งเป็นเสมือนนิยามของการซื้อขายพบว่า วัตถุประสงค์แห่งสัญญาซื้อขายคือ การโอนกรรมสิทธิ์ในสินค้าที่ซื้อขายเพื่อแลกกับราคาสินค้านั้น กล่าวคือ ณ ขณะตกลงทำสัญญาคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ซื้อประสงค์จะได้กรรมสิทธิ์ในสินค้าที่ตนซื้อ และคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ขายประสงค์ที่จะได้รับเงินหรือราคาของสินค้าที่ตนขาย อย่างไรก็ตาม แม้การซื้อขายจะมีวัตถุประสงค์ในการโอนกรรมสิทธิ์แลกกับการชำระราคาแต่ก็ได้หมายความว่า ต้องมีการโอนกรรมสิทธิ์และชำระราคากันจริงๆ ณ ขณะตกลงทำสัญญา และแม้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 458 จะบัญญัติว่า “กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ขายนั้น ย่อมโอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่ขณะเมื่อได้ทำสัญญาซื้อขายกัน” ท่านอาจารย์ไพจิตร ปุณณพัตน์ ก็ได้อธิบายไว้ว่า บทบัญญัตินี้เป็นเพียงบทบัญญัติที่จะบอกว่ากรรมสิทธิ์โอนไปตั้งแต่เมื่อใดเท่านั้น มิได้หมายความว่า ถ้าไม่มีการโอนกรรมสิทธิ์กัน ณ ขณะทำสัญญาแล้ว สัญญานั้นก็จะไม่เป็นสัญญาซื้อขาย ส่วนที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 461 บัญญัติว่า “ผู้ขายจำต้องส่งมอบทรัพย์สินซึ่งขายให้แก่ผู้ซื้อ...” ก็เป็นบทบัญญัติที่อยู่ในหมวด 2 หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ขาย ส่วนที่ 1 การส่งมอบ การส่งมอบจึงเป็นหน้าที่ตามกฎหมายที่ผู้ขายจะต้องปฏิบัติหลังจากที่ได้ตกลงขายทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง นั่นคือผู้ซื้อแล้วเท่านั้น ส่วนผู้ขายจะทำหน้าที่ส่งมอบสินค้าเมื่อใดนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง¹⁵

¹³ แหล่งเดิม, หน้า 13-14.

¹⁴ มาตรา 453 อันว่าซื้อขายนั้น คือ สัญญาซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่า ผู้ขาย โอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง เรียกว่า ผู้ซื้อ และผู้ซื้อตกลงว่าจะใช้ราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย.

¹⁵ ไพจิตร ปุณณพัตน์. (2544, พฤษภาคม-สิงหาคม). “ซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ ทรัพย์สินในอนาคตหรือยังไม่มีกรรมสิทธิ์ซึ่งเป็นสัญญาที่ใช้บังคับกันได้: วัตถุประสงค์กับการชำระหนี้.” *คูลพาท*, 48, 2. หน้า 15-38.

นอกจากนี้ ท่านอาจารย์ไพจิตร ปุณฺณพินฺธุ ยังได้อธิบายต่อไปอีกว่า สัญญาซื้อขายในความหมายของมาตรา 453 โดยบทบัญญัติดังกล่าวนี้ บุคคลที่จะเป็นผู้ขายได้ก็คือ เจ้าของทรัพย์สินหรือบุคคลผู้มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ส่วนบุคคลที่ไม่ใช่เจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินย่อมไม่อาจขายทรัพย์สินนั้นได้ เพราะมิใช่เจ้าของจึงไม่มีกรรมสิทธิ์ที่จะโอนให้แก่ผู้ซื้อได้นั้น เห็นว่าในบทนิยามความหมายของมาตรา 453 ไม่มีบทบัญญัติคำว่า “ของตน” “เจ้าของ” ไว้เลย เพียงแต่บอกว่า โอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน เท่านั้น ไม่ได้บอกว่ากรรมสิทธิ์ของตนหรือของผู้ขายแต่ประการใด ตามมาตรา 453 เป็นเพียงบทนิยามในลักษณะของสัญญาซื้อขายเท่านั้น เป็นเพียงวัตถุประสงค์ของสัญญาซื้อขายขั้นต้นก่อนนิติกรรมสัญญา ไม่ใช่การปฏิบัติการชำระหนี้ตามสัญญา ถ้าหากไปเติมคำว่า ของตน เจ้าของก็ย่อมจะกลายเป็นขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของสัญญาเอง เพราะสัญญาซื้อขายเป็นแต่เพียงสัญญาที่มีวัตถุประสงค์ในการโอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินเท่านั้น ผู้ขายไม่จำเป็นต้องมีกรรมสิทธิ์เป็นของตนเอง ไม่ใช่ถึงขั้นที่จะมีการชำระหนี้ปฏิบัติตามสัญญา ส่วนจะรับผิดชอบในการรอนสิทธิกันอย่างไรนั้น เป็นอีกปัญหาหนึ่ง

ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าถ้อยคำที่ว่า “โอนกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่าผู้ซื้อ” ที่ปรากฏในบทบัญญัติมาตรา 453 อันเป็นความหมายของการซื้อขายนั้น หมายถึง วัตถุประสงค์แห่งสัญญาซื้อขาย ซึ่งเป็นขั้นตอนขณะก่อให้เกิดสัญญา ยังมีขั้นต้นของการปฏิบัติตามสัญญาที่จะต้องโอนกรรมสิทธิ์จริงๆ ดังนั้น คำว่า “ทรัพย์สิน” ในบทบัญญัติข้างต้นจึงอาจเป็นทรัพย์สินที่มีอยู่แล้ว ณ ขณะตกลงทำสัญญา หรือเป็นทรัพย์สินในอนาคตก็ได้

เมื่อเข้าใจว่าขั้นตอนการเกิดสัญญาอันเป็นเรื่องของวัตถุประสงค์แห่งสัญญา และขั้นตอนการปฏิบัติตามสัญญาอันเป็นเรื่องของการชำระหนี้ตามสัญญา ซึ่งเป็นคนละขั้นตอนกันแล้ว บทบัญญัติเรื่องการชำระหนี้เป็นพันวิสัย ก็ใช้หลักการเดียวกัน กล่าวคือ หากการโอนกรรมสิทธิ์อันเป็นวัตถุประสงค์แห่งสัญญาซื้อขายตกเป็นพันวิสัยตั้งแต่ขั้นตอนการเกิดสัญญา สัญญาซื้อขายนั้นตกเป็นโมฆะ ตามมาตรา 150 แต่หากผ่านพ้นขั้นตอนการเกิดสัญญาไปแล้ว โดยสัญญามีวัตถุประสงค์ไม่เป็นการต้องห้ามตามมาตรา 150 ก็หมดโอกาสที่สัญญาจะหวนกลับไปตกเป็นโมฆะเพราะเหตุตามมาตรา 150 ได้อีก แต่หากการโอนกรรมสิทธิ์ที่เป็นการชำระหนี้ตามสัญญาซื้อขายตกเป็นพันวิสัย ซึ่งการชำระหนี้เป็นเรื่องภายหลังสัญญาซื้อขายเกิดขึ้นดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น การดังกล่าวหาทำให้สัญญาซื้อขายนั้นตกเป็นโมฆะไม่ แต่จะต้องบังคับตามบทบัญญัติในมาตรา 217, 218 หรือ 219 แล้วแต่กรณี การที่ผู้ขายมิใช่เจ้าของทรัพย์สิน หรือทรัพย์สินที่ซื้อขายเป็นทรัพย์สินในอนาคตนั้น มิใช่กรณีที่จะถือว่าสัญญาซื้อขายดังกล่าวที่มีวัตถุประสงค์พันวิสัย สัญญาจึงเกิดขึ้นโดยสมบูรณ์และบังคับกันได้ แต่ถ้าหากภายหลังผู้ขายไม่มีทรัพย์สินที่ซื้อขายที่จะส่งมอบให้แก่ผู้ซื้อได้ ก็เป็นเรื่องของการผิดนัดชำระหนี้

เมื่อสัญญาซื้อขาย เป็นสัญญาที่มีวัตถุประสงค์ในการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายให้แก่ผู้ซื้อ (เพื่อแลกกับราคา) นี่หรือหน้าที่ของผู้ขายคือ การส่งมอบทรัพย์สิน (โอนกรรมสิทธิ์) ให้แก่ผู้ซื้อ โดยมีทรัพย์สินที่ตกลงซื้อขายเป็นวัตถุแห่งหนี้ ด้วยเหตุนี้ ทรัพย์สินที่ไม่อาจโอนให้กันได้ หรือทรัพย์สินนอกพาณิชย์ อาทิ พระอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดาวอังคาร ก็ย่อมทำการซื้อขายกันไม่ได้ ด้วยเหตุที่วัตถุประสงค์ในการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนอกพาณิชย์เช่นว่านั้นนอกจากจะเป็นการผิดกฎหมายแล้วยังเป็นการฝ่าฝืนที่จะเกิดขึ้นอีกด้วย และเมื่อการโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายเป็นเรื่องของความต้องการภายในใจของผู้ซื้อผู้ขายที่ร่วมกัน ณ ขณะตกลงทำสัญญาซื้อขาย หรือเป็นเรื่องของวัตถุประสงค์แห่งสัญญาซื้อขาย ไม่ใช่เรื่องการมีกรรมสิทธิ์ ดังนี้ ผู้ขายจะมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ขายในขณะที่ตกลงทำสัญญาซื้อขายหรือไม่ ไม่ใช่เรื่องสำคัญ แต่เมื่อถึงกำหนดเวลาส่งมอบสินค้าที่ซื้อขายซึ่งเป็นขั้นตอนชำระหนี้ตามสัญญาแล้ว ผู้ขายจะต้องหาสินค้าที่ขายมาส่งมอบให้แก่ผู้ซื้อให้ได้

ดังนี้ เมื่อเข้าใจว่าเรื่องของวัตถุประสงค์แห่งสัญญากับการปฏิบัติการชำระหนี้ตามสัญญาเป็นคนละเรื่องกันเช่นนี้แล้ว การซื้อขายที่วัตถุแห่งสัญญาในขณะที่ตกลงทำสัญญามีลักษณะเป็นแต่เพียงทรัพย์สินในอนาคต หรือเป็นทรัพย์สินที่ผู้ขายยังไม่มีกรรมสิทธิ์ หรือยังไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของ หรือยังไม่ได้จัดหาหรือจัดทำขึ้นก็สามารถตกลงซื้อขายกันได้ หากทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งสัญญานั้นไม่ใช่ทรัพย์สินนอกพาณิชย์ แต่ทั้งนี้ จะต้องใช้หลักนิติกรรมที่มีเงื่อนไขหรือเงื่อนไขในการปฏิบัติการชำระหนี้มากำหนดบังคับไว้อีกชั้นหนึ่ง¹⁶

ด้วยการซื้อขายในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย (“ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า”) มีสัญญามาตรฐานที่เรียกว่า “ข้อกำหนดการซื้อขายล่วงหน้า (Contract Specification)” ออกโดยคณะกรรมการตลาดอ้อยอำนาจตามความในมาตรา 78 (2) (6) (7) และ (13) ประกอบกับมาตรา 100 แห่งพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542¹⁷ กำหนดรายละเอียด

¹⁶ แหล่งเดิม.

¹⁷ มาตรา 78 ให้คณะกรรมการตลาดมีอำนาจและหน้าที่ควบคุมดูแลการดำเนินงานของตลาด และปฏิบัติการอื่นใดตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้

อำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการตลาดตามวรรคหนึ่ง ให้รวมถึงการกำหนด ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ หรือคำสั่งในเรื่องดังต่อไปนี้ด้วย

(2) หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการซื้อหรือขายสินค้าเกษตร การรับมอบและการส่งมอบสินค้าเกษตร

(6) อัตราเปลี่ยนแปลงของราคาขึ้นลงสูงสุดของสินค้าเกษตรที่ทำการซื้อขายล่วงหน้าในแต่ละวัน

(7) ปริมาณซื้อหรือขายสินค้าเกษตรแต่ละชนิดของสมาชิกหรือลูกค้า

แห่งข้อตกลงการซื้อขายล่วงหน้าในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าไว้ ไม่ว่าจะเป็นชนิด มาตรฐาน และคุณภาพของสินค้า การคำนวณน้ำหนักและราคาสินค้า การส่งมอบและรับมอบสินค้า ซึ่งผู้ซื้อและผู้ขายในฐานะตัวการต้องผูกพันในข้อสัญญามาตรฐานนี้โดยมีนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเป็นตัวแทน และสินค้าทุกชนิดที่มีการซื้อขายในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า จะมี Contract Specification กำกับอยู่เสมอ

ดังนั้น ก่อนที่ผู้ซื้อผู้ขายจะทำการซื้อขายผ่านสมาชิกตลาดผู้เป็นนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าที่ได้แต่งตั้งขึ้น หรือซื้อขายด้วยตนเองกรณีเป็นสมาชิกตลาดประเภทผู้ค้าล่วงหน้า ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ซื้อและผู้ขายจะต้องทราบรายละเอียดของ Contract Specification ของสินค้าที่ตนประสงค์จะทำการซื้อขาย ทั้งต้องยอมรับ และบังคับตามข้อกำหนดใน Contract Specification ซึ่งถือเป็นสัญญามาตรฐานของการซื้อขายอีกด้วย ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนเห็นว่าเนื้อหาใน Contract Specification สามารถบ่งบอก “วัตถุประสงค์แห่งสัญญา” ของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าได้เป็นอย่างดี เนื่องจากผู้ซื้อที่ต้องการเข้ามาซื้อในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า มีความมุ่งหมายที่จะได้รับประโยชน์จากการเข้าทำสัญญาไม่ว่าจะเป็นชนิด คุณภาพสินค้า การคำนวณราคาและน้ำหนัก การส่งมอบรับมอบสินค้า ตามรายละเอียดที่ปรากฏใน Contract Specification ของสินค้าที่ตนต้องการซื้อ ส่วนผู้ขายที่ต้องการเข้ามาขายในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ก็มีความมุ่งหมายที่จะได้รับประโยชน์จากการเข้าทำสัญญาไม่ว่าจะเป็นชนิด คุณภาพสินค้า การคำนวณราคาและน้ำหนัก การส่งมอบรับมอบสินค้า ตามที่ปรากฏใน Contract Specification ของสินค้าที่ตนต้องการขายเช่นกัน ที่กล่าวเช่นนี้เพราะเหตุลักษณะเฉพาะของสัญญามาตรฐานที่คู่สัญญาขอมือข้อกำหนดต่างๆ ในสัญญามาตรฐานนั้นๆ ก่อนที่ตนจะตกลงทำสัญญา จึงถือได้ว่า เมื่อบุคคลใดล่วงรู้ข้อกำหนดต่างๆ นั้นดีแล้ว และยังประสงค์ทำสัญญานั้นอีก ข้อกำหนดที่ปรากฏอยู่ในสัญญามาตรฐานย่อมกลายเป็นวัตถุประสงค์แห่งสัญญาที่คู่สัญญามุ่งหมายประสงค์อย่างปราศจากข้อสงสัย

2.4.2.1 หลักทั่วไปของการซื้อขายล่วงหน้า

1) ผู้ซื้อและผู้ขายล่วงหน้าไม่รู้จักกัน และไม่ต้องมีสินค้าอยู่ในมือในขณะที่ส่งคำสั่ง

หมายถึง สินค้านั้นอาจเป็นสินค้าในอนาคตที่ยังไม่มีตัวตนอยู่ในขณะนั้นก็ได้ แม้กระทั่งเมื่อคำสั่งเสนอและคำสั่งอนั้นตรงกันจนระบบการซื้อขายทำการจับคู่คำสั่งแล้ว ต่างฝ่ายก็ต่างยังไม่รู้ว่าในสัญญาซื้อขายล่วงหน้าที่เกิดขึ้นนั้นผู้ที่ได้เข้ามาเป็นคู่สัญญากับตนเป็นใคร

(13) เวลาทำการและวันหยุดทำการสำหรับการซื้อขายล่วงหน้า

มาตรา 100 สินค้าเกษตรที่จะซื้อขายล่วงหน้าในตลาดให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการตลาดกำหนด

การกำหนดสินค้าเกษตรตามวรรคหนึ่ง อย่างน้อยต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับ ประเภท ชนิด คุณภาพ ปริมาณ รวมถึงระยะเวลาและสถานที่รับมอบและส่งมอบสินค้าเกษตรนั้น.

2) สำนักหักบัญชีจะเข้ามาเป็นคู่สัญญาแทน

เมื่อคำสั่งถูกจับคู่จนเกิดเป็นสัญญาที่เรียกว่า “สัญญาซื้อขายล่วงหน้า” แล้ว สำนักหักบัญชีจะเข้าเป็นคู่สัญญาฝ่ายผู้ขายให้แก่ผู้ซื้อ และเป็นคู่สัญญาฝ่ายผู้ซื้อให้แก่ผู้ขาย

ลักษณะการเข้ามาเป็นคู่สัญญาของสำนักหักบัญชีข้างต้น เรียกว่า Novation คือ การเข้าเป็นคู่สัญญาฝ่ายตรงกันข้าม หลังจากทีคำสั่งซื้อและคำสั่งขายได้ถูกจับคู่เกิดเป็นสัญญาซื้อขายล่วงหน้าแล้ว ซึ่งนิติสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวนายสุภาพ วงศ์เกียรติจร อธิบดีรองเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการ ก.ส.ล. ได้อธิบายไว้ว่าเป็น “การแปลงหนี้ใหม่” ซึ่งเป็นการแปลงหนี้เดิมระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย ให้เป็นหนี้ใหม่ระหว่างผู้ซื้อกับสำนักหักบัญชีและผู้ขายกับสำนักหักบัญชีนั่นเอง

อย่างไรก็ดี นิติสัมพันธ์ระหว่างสำนักหักบัญชีกับผู้ซื้อและสำนักหักบัญชีกับผู้ขายนี้มีประเด็นให้ต้องศึกษาอีกมากแต่เนื่องจากอยู่นอกขอบเขตการศึกษาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ดังนั้นผู้เขียนจึงไม่ขอกล่าวถึงรายละเอียดของประเด็นดังกล่าว

3) ผู้ซื้อและผู้ขายสามารถปลดเปลื้องความผูกพันตามสัญญาซื้อขายล่วงหน้าได้หลายวิธี

ไม่ว่าจะเป็น การหักล้างฐานะ (Offset) หรือ การโอน (Transfer) หรือ การชำระเงินแทนการส่งมอบ (Cash Settlement) หรือการรับมอบส่งมอบ (Delivery) ดังนี้

ก. การปลดเปลื้องความผูกพันก่อนถึงวันซื้อขายสุดท้าย¹⁸

การหักล้างฐานะการถือครองข้อตกลง (Offset)

เมื่อคำสั่งถูกจับคู่เกิดเป็นสัญญาซื้อขายล่วงหน้า หรือที่เรียกว่า “ข้อตกลงคงค้าง” แล้วผู้ซื้อหรือผู้ขายก็สามารถหักล้างฐานะการถือครองข้อตกลงคงค้างดังกล่าวได้ด้วยการส่งคำสั่งในสินค้าประเภทเดียวกัน ที่มีจำนวนสัญญาที่เท่ากัน และในเดือนส่งมอบเดียวกัน เพื่อเป็นการสร้างฐานะในด้านตรงข้ามให้ไปมีผลลบหรือหักล้างฐานะเดิมที่มีอยู่ เช่น ฐานะเดิมเป็นฐานะผู้ซื้อ ก็ต้องไปสร้างฐานะใหม่เป็นผู้ขาย แต่ถ้าฐานะเดิมเป็นฐานะผู้ขาย ก็ต้องไปสร้างฐานะใหม่เป็นฐานะผู้ซื้อ ซึ่งไม่ใช่การขายหรือการโอนฐานะเดิม

เมื่อการสร้างฐานะในสัญญาซื้อขายล่วงหน้าในตลาดล่วงหน้าแต่ละครั้งจะต้องมี Central Counterparty หรือ CCP (สำหรับการซื้อขายล่วงหน้าในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ คือ สำนักหักบัญชี) เป็นคู่สัญญา จึงทำให้เกิดสภาพที่ผู้ซื้อและผู้ขายต่างอาจสร้างหนี้ใหม่ที่มีผลไป

¹⁸ “วันซื้อขายสุดท้าย” ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ ได้กำหนดวันสุดท้ายสำหรับการซื้อขายล่วงหน้าของแต่ละสัญญาสำหรับสินค้าแต่ละชนิดเอาไว้ ดังนั้น สัญญาของเดือนส่งมอบใดที่ผ่านพ้นสิ้นวันซื้อขายสุดท้ายไปแล้วจะไม่มีการซื้อขายสัญญาสำหรับเดือนส่งมอบนั้นอีก ผู้ที่ถือครองข้อตกลงคงค้างอยู่ก็จะมีภาระผูกพันตามเงื่อนไขของสัญญาล่วงหน้าของแต่ละประเภทสินค้า อาทิ ส่งมอบรับมอบ หรือ ชำระเงินแทนการส่งมอบ.

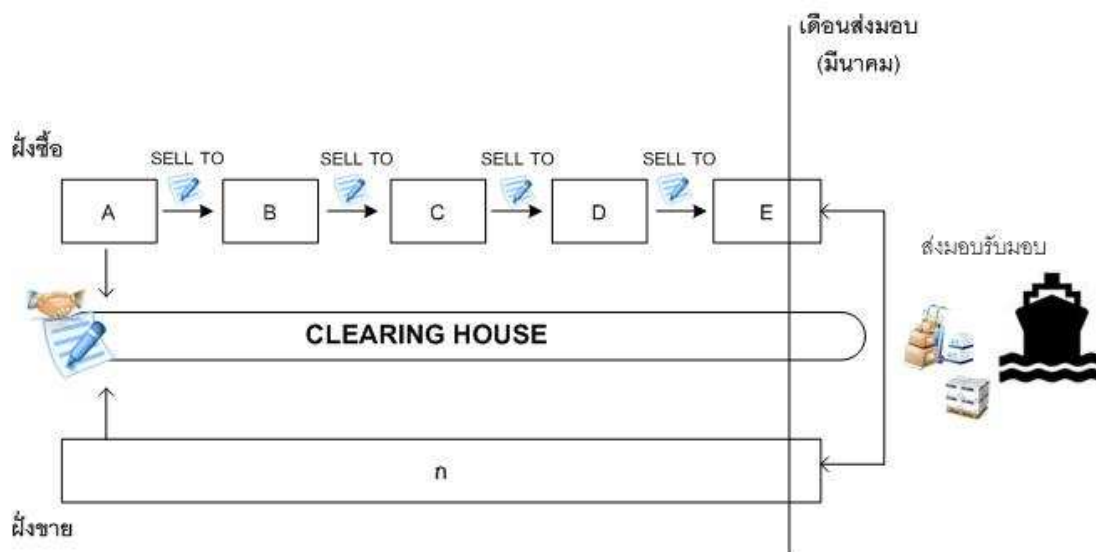
หักกลบหนี้หนี้เดิมที่มีอยู่กับ CCP ได้ โดยไม่ถือเป็นการผิดสัญญา และจะทำในเวลาใดก็ได้ก่อนสิ้นกำหนดเวลาในวันซื้อขายสุดท้าย เพราะหลังจากวันซื้อขายสุดท้ายแล้วจะใช้การ Offset เพื่อปลดตัวเองออกจากความผูกพันตามสัญญาซื้อขายล่วงหน้าไม่ได้

สภาพดังกล่าวเป็นสิ่งที่แสดงว่าผู้ซื้อและผู้ขายสามารถทำให้เกิดฐานะและหักล้างฐานะตามราคาล่วงหน้าและจังหวะเวลาที่ผู้ซื้อและผู้ขายเห็นว่าจะจะเป็นประโยชน์แก่ตน ถ้าเป็นไปตามราคาและจังหวะเวลาที่ถูกต้องจะเกิดผลกำไร แต่ถ้าเป็นไปตามราคาและจังหวะเวลาที่ไม่ถูกต้องก็จะเกิดผลขาดทุน

อนึ่ง การหักล้างฐานะการถือครองข้อตกลงอาจเกิดจากความสมัครใจของลูกค้ำที่ต้องการส่งคำสั่งในทางตรงกันข้ามกับข้อตกลงคงค้างที่ตนมีอยู่ หรือนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าใช้สิทธิตามสัญญานายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเพื่อล้างฐานะการถือครองของลูกค้ำที่ผิวนัดชำระเงินประกัน หรือลูกค้ำที่เสียชีวิต หรือลูกค้ำที่ตกเป็นผู้ไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ หรือลูกค้ำที่ถูกพิทักษ์ทรัพย์หรือตกเป็นบุคคลล้มละลาย เป็นต้น

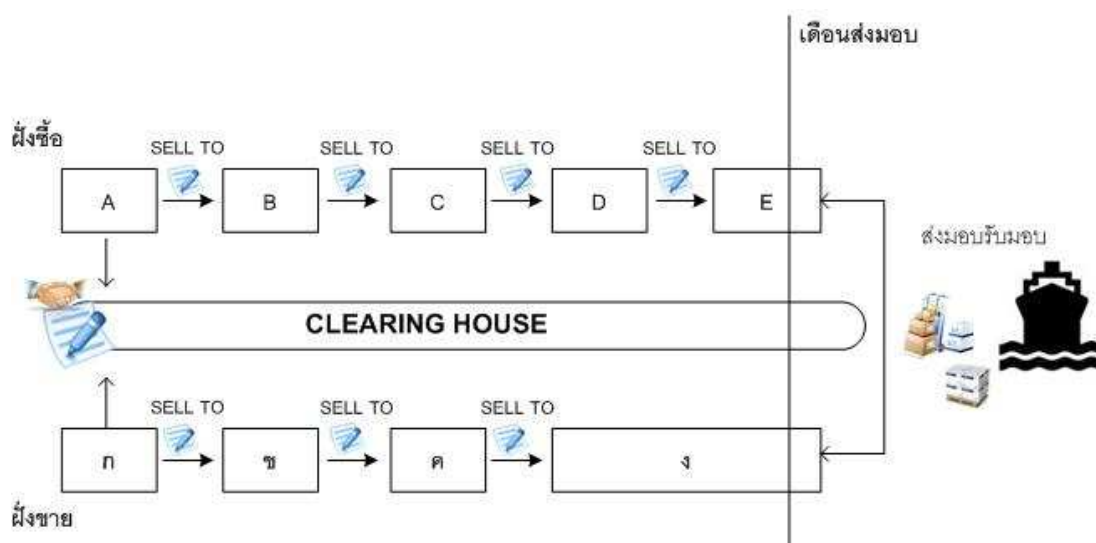
การโอน (Transfer)

ตราบไคที่ยังไม่ถึงวันซื้อขายสุดท้าย ลูกค้ำที่มีฐานะการถือครองข้อตกลงคงค้างไม่ว่าจะเป็นฐานะคงค้างฝั่งซื้อหรือฝั่งขายสามารถโอนฐานะคงค้างของตนต่อไปให้กับบุคคลอื่นได้ ตัวอย่างเช่น นาย ก. ส่งคำสั่งขายข้าวขาว 5 เปอร์เซ็นต์ ส่งมอบเดือนมีนาคมเข้าสู่ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ ผ่านนายหน้าฯ ที่นาย ก. เปิดบัญชีซื้อขายไว้ และเมื่อระบบซื้อขายของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ ได้จับคู่คำสั่งของนาย ก. แล้ว สำนักหักบัญชีก็จะเข้ามาเป็นคู่สัญญาฝั่งผู้ซื้อกับนาย ก. ในกรณีนี้ นาย ก. สามารถเลือกที่จะถือครองข้อตกลงต่อไปจนถึงเดือนมีนาคมซึ่งเป็นเดือนส่งมอบแล้วทำการส่งมอบสินค้าข้าวขาว 5 เปอร์เซ็นต์ ให้กับผู้ซื้อ (ดังภาพที่ 2.1 การถือครองข้อตกลงจนเข้าสู่กระบวนการส่งมอบและรับมอบ) แต่หากนาย ก. ไม่ประสงค์จะถือครองข้อตกลงคงค้างดังกล่าวต่อไป หรือไม่ประสงค์จะส่งมอบสินค้า นาย ก. ก็สามารถโอนขายฐานะการถือครองข้อตกลงคงค้างฝั่งขายของตนให้แก่บุคคลอื่นได้ แต่ทั้งนี้ ต้องกระทำก่อนวันซื้อขายสุดท้ายจะมาถึง

ภาพที่ 2.1 การถือครองข้อตกลงจนเข้าสู่กระบวนการส่งมอบและรับมอบ

จากตัวอย่างข้างต้น สมมติว่า นาย ก. ไม่ประสงค์จะเข้าสู่กระบวนการส่งมอบรับมอบสินค้า ก็ทำการโอนขายฐานะการถือครองข้อตกลงผู้ขายที่ตนถืออยู่ ให้แก่นาย ข. ต่อมานาย ข. ขายต่อให้แก่นาย ค. และต่อมานาย ค. ขายต่อให้แก่นาย ง. นาย ง. จะขายฐานะคงค้างดังกล่าวหรือจะเข้าสู่กระบวนการส่งมอบ (Delivery Process) ก็ได้ (ดังภาพที่ 2.2 การโอนข้อตกลงก่อนเข้าสู่กระบวนการส่งมอบและรับมอบ)

ภาพที่ 2.2 การโอนข้อตกลงก่อนเข้าสู่กระบวนการส่งมอบและรับมอบ

ข. การปลดปล่อยความผูกพันเมื่อถึงสิ้นวันซื้อขายสุดท้าย

การชำระเงินแทนการส่งมอบ (Cash Settlement)

ผู้ซื้อผู้ขายรายใดถือครองข้อตกลงจนถึงสิ้นวันซื้อขายสุดท้าย โดยหลักแล้วผู้ซื้อผู้ขายรายดังกล่าวจะต้องส่งมอบรับมอบสินค้าตามเงื่อนไขที่สัญญาระบุไว้ เว้นแต่สัญญาซื้อขายล่วงหน้านั้นตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ จะกำหนดข้อสัญญามาตรฐานให้เป็นแบบ “Both Options” เช่นนี้คู่สัญญาจะสามารถหักล้างฐานะการถือครองข้อตกลงดังกล่าวของตนออกไปจากตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ ได้ ด้วยการชำระราคาส่วนต่างด้วยเงินแทนการส่งมอบ (Cash Settlement)

สำหรับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าตามข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้าแบบ Both Options นั้น หากคู่สัญญาประสงค์จะส่งมอบรับมอบสินค้ากันจริงๆ ก็สามาถทำได้ โดยจะต้องมีความจำนงของผู้ซื้อที่ต้องการรับมอบและผู้ขายที่ต้องการส่งมอบสินค้าที่ตรงกัน และต้องแจ้งความประสงค์ดังกล่าวให้สำนักหักบัญชีทราบภายในระยะเวลาที่ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ กำหนด แล้วสำนักหักบัญชีจะทำการจับคู่ (ครั้งที่ 2) และแจ้งผลการจับคู่ให้แก่ผู้ซื้อและผู้ขายทราบผ่านทางนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของตน แต่หากมีเพียงผู้ซื้อหรือผู้ขายฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแจ้งความประสงค์จะขอส่งมอบหรือรับมอบเท่านั้น หรือทั้งสองฝ่ายไม่ประสงค์จะส่งมอบรับมอบกันเลยเช่นนี้ สำนักหักบัญชีจะทำการหักล้างข้อตกลงดังกล่าว (สัญญาซื้อขายล่วงหน้า) ของผู้ซื้อและผู้ขายด้วยการปรับมูลค่าของสัญญาซื้อขายล่วงหน้าตามราคายุติสุดท้าย และดำเนินการให้ผู้ซื้อผู้ขายชำระราคาส่วนต่างของสัญญาดังกล่าวเป็นเงิน และเมื่อมีการชำระส่วนต่างของราคาด้วยเงินแล้วก็ถือว่าภาระหน้าที่ตามสัญญาซื้อขายล่วงหน้าของผู้ซื้อ ผู้ขาย ได้สิ้นสุดลง

การรับมอบส่งมอบ (Delivery)

เมื่อผู้ซื้อและผู้ขายถือครองสัญญาซื้อขายล่วงหน้าจนถึงสิ้นวันซื้อขายสุดท้าย ผู้ซื้อและผู้ขายล่วงหน้าจะเกิดภาระผูกพันที่จะต้องส่งมอบรับมอบสินค้าตามกระบวนการส่งมอบรับมอบของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ (Delivery Process) ซึ่งมีขั้นตอนโดยสรุปดังนี้ (ดังภาพที่ 2.3 กระบวนการส่งมอบรับมอบในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ (เอฟเพท))

ภาพที่ 2.3 กระบวนการส่งมอบรับมอบในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ (เอเฟท)

การรับมอบส่งมอบโดยทางเลือกอื่น (Alternative Delivery Procedure: ADP)

นอกจากการส่งมอบรับมอบสินค้าตามขั้นตอนและเงื่อนไขมาตรฐานของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ แล้ว ยังมีช่องทางที่ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ เปิดโอกาสให้ผู้ซื้อและผู้ขายสามารถตกลงเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขการส่งมอบรับมอบระหว่างกันได้ โดยเมื่อได้รับแจ้งผลการจับคู่ส่งมอบรับมอบจากสำนักหักบัญชีแล้ว ผู้ซื้อและผู้ขายที่มีความต้องการส่งมอบรับมอบสินค้าที่มีเงื่อนไขการส่งมอบรับมอบแตกต่างไปจากมาตรฐานของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ ก็สามารถดำเนินการได้ โดยยื่นคำขอทำการส่งมอบรับมอบโดยทางเลือกอื่นต่อสำนักหักบัญชีภายในระยะเวลาที่ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ กำหนด และหากตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ อนุญาตให้ทำการส่งมอบรับมอบโดยทางเลือกอื่นได้แล้ว ก็จะทำให้ถือว่าผู้ซื้อ ผู้ขายหมดภาระผูกพันตามสัญญาซื้อขายล่วงหน้า

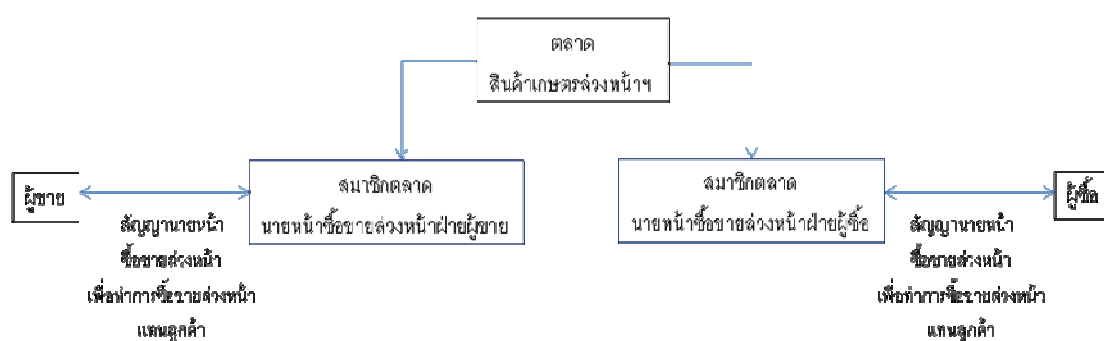
2.4.2.2 สัญญาที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายล่วงหน้า

1) สัญญานายหน้าซื้อขายล่วงหน้า

ในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ บรรดากฎระเบียบข้อบังคับการซื้อขายที่คณะกรรมการตลาด และคณะกรรมการ ก.ส.ล. อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 ประกาศออกมานั้น จะถูกนำมาใช้บังคับกับบุคคลผู้ถูกกำกับดูแลตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว ซึ่งได้แก่ นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าที่ได้รับอนุญาตจากสำนักงาน ก.ส.ล. และตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ (สมาชิกตลาด) เท่านั้น และในฐานะที่กฎข้อบังคับการซื้อขายดังกล่าวกฎหมายเครื่องมือที่ฝ่ายนิติบัญญัติให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารในการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย (พระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542) กฎข้อบังคับการซื้อขายจึงเป็นกฎหมายลำดับรองที่จะมีเนื้อหาขัดหรือแย้งกับกฎหมายลำดับศักดิ์ที่สูงกว่าไม่ได้ อันเป็นไปตามหลักลำดับชั้นของกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม แม้ไม่สามารถนำกฎข้อบังคับการซื้อขายมาใช้บังคับกับผู้ซื้อผู้ขายในฐานะตัวการที่แท้จริงได้โดยตรงด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น แต่สามารถนำกฎข้อบังคับการซื้อขายมาใช้บังคับกับผู้ซื้อผู้ขายได้โดยทางอ้อมผ่านข้อสัญญานายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเพื่อทำการซื้อขายล่วงหน้าแทนลูกค้า ซึ่งมาตรา 30 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 บัญญัติให้ข้อสัญญาดังกล่าวจะต้องมีรายละเอียดอันเป็นสาระสำคัญเป็นไปตามที่คณะกรรมการก.ส.ล. กำหนดด้วย ซึ่งหนึ่งในรายละเอียดอันเป็นสาระสำคัญที่คณะกรรมการ ก.ส.ล.

กำหนดนั้นคือ ลูกค้า (ตัวการ) ยินยอมที่จะปฏิบัติตาม กฎข้อบังคับ คำสั่ง และเงื่อนไขใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับคณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าและตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทยกำหนด ดังนั้น ไม่เพียงสัญญานายหน้าซื้อขายล่วงหน้าจะมีผลบังคับทางกฎหมายเป็นสัญญาแต่งตั้งตัวการตัวแทน กล่าวคือ ผู้ซื้อผู้ขายในฐานะตัวการ แต่งตั้งบริษัทนายหน้าที่เป็นสมาชิกตลาดให้เป็นตัวแทนของตนเพื่อทำการซื้อขายล่วงหน้าในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ แล้ว สัญญานายหน้าซื้อขายล่วงหน้ายังทำหน้าที่เชื่อมโยงนิติสัมพันธ์ให้ผู้ซื้อและผู้ขายต้องยอมรับและบังคับตามกฎหมายข้อบังคับการซื้อขายที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าอีกด้วย โดยมีรายละเอียดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ปรากฏดังภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกฎข้อบังคับการซื้อขายกับสัญญานายหน้าซื้อขายล่วงหน้า

อนึ่ง การที่ความสัมพันธ์เป็นดังเช่นภาพที่ 2.4 นี้ ก็เพื่อป้องกันและกระจายความรับผิดชอบจะเป็นการป้องกันการบิดพลิ้ว การไม่ปฏิบัติตามสัญญาได้อีกทางหนึ่ง ตัวอย่างเช่น กรณีที่ลูกค้าฝ่ายผู้ขายไม่ส่งมอบสินค้า สมาชิกตลาดซึ่งเป็นนายหน้าฝ่ายผู้ขายก็ต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อตลาดไปก่อนเพื่อมิให้กระบวนการซื้อขายต้องเกิดความเสียหาย และเมื่อตลาดได้รับผิดชอบให้แก่สมาชิกตลาดฝ่ายผู้ซื้อไปแล้ว สมาชิกตลาดฝ่ายผู้ขายก็จะกลับมาไล่เบี้ยเอาจากผู้ขายซึ่งเป็นลูกค้าของตัวเองได้ต่อไป

สืบเนื่องจากบทบัญญัติในมาตรา 30 วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 ที่ว่า

“ในการเป็นนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าทำสัญญาเป็นหนังสือกับลูกค้าเพื่อทำการซื้อขายล่วงหน้าแทนลูกค้า โดยมีรายละเอียดอันเป็นสาระสำคัญแห่งสัญญาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่สัญญาตามที่คณะกรรมการ ก.ส.ล. กำหนด”

สำหรับสาระสำคัญแห่งสัญญานายหน้าซื้อขายล่วงหน้าที่คณะกรรมการ ก.ส.ล. กำหนดปรากฏอยู่ในประกาศคณะกรรมการ ก.ส.ล. ที่ กน 3/2546 เรื่อง รายละเอียดอันเป็นสาระสำคัญแห่งสัญญาระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับลูกค้าเพื่อทำการซื้อขายล่วงหน้าแทนลูกค้า¹⁹ ได้แก่ การส่งมอบหรือการรับมอบสินค้าเกษตรที่ซื้อขาย วิธีดำเนินการของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า หากลูกค้าไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการส่งมอบหรือรับมอบสินค้าเกษตร เป็นต้น

ดังที่ผู้เขียนได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่ากระบวนการซื้อขายในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทยนั้น ลูกค้าหรือผู้ซื้อและผู้ขายไม่ได้ติดต่อซื้อขายกันโดยตรง แต่ทุกอย่างจะกระทำผ่านนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า ซึ่งถือเป็นตัวแทนของลูกค้า (ตัวการ) มีการแต่งตั้งกันโดยสัญญานายหน้าซื้อขายล่วงหน้า หรือที่เรียกว่า สัญญาระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับลูกค้าเพื่อทำการซื้อขายล่วงหน้าแทนลูกค้า แต่อย่างไรก็ดี บรรดาการซื้อขายของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ รวมตลอดถึงข้อกำหนดการซื้อขายล่วงหน้าซึ่งถือเป็นข้อสัญญาซื้อขายล่วงหน้ามาตรฐานจะถูกนำมาใช้บังคับกับลูกค้าประเภทที่ไม่ได้เป็นสมาชิกตลาดหรือสมาชิกสำนักหักบัญชี โดยผ่านความตกลงที่ลูกค้าได้ให้ไว้แก่นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าตามสัญญานายหน้าซื้อขายล่วงหน้าฯ ซึ่งคณะกรรมการ ก.ส.ล. เป็นผู้กำหนดเงื่อนไขแห่งสัญญานายหน้าฯ ดังกล่าว ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงกล่าวได้ว่า สัญญานายหน้าซื้อขายล่วงหน้านี้เองที่เป็นเสมือนสะพานเชื่อมให้ลูกค้าต้องยอมรับและถูกบังคับตามกฎหมายข้อบังคับการซื้อขายของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ

ในการนี้ ผู้เขียนขอตัวอย่างข้อความในสัญญานายหน้าฯ ของบริษัท ฟิวเจอร์ อกรีเทรค จำกัด เพื่อประกอบการทำความเข้าใจ ดังนี้

“ข้อ 5. การรับ-ส่งมอบสินค้า ลูกค้าตกลงที่จะปฏิบัติตามข้อกำหนดการรับมอบส่งมอบสินค้าเกษตรที่ตลาดกำหนด..”

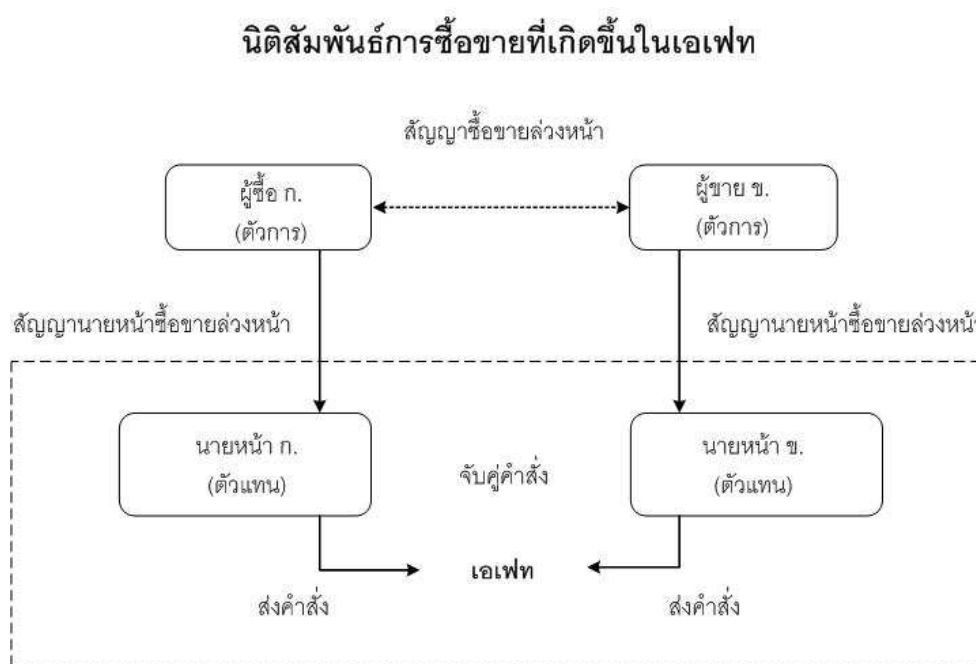
¹⁹ ประกาศคณะกรรมการกำกับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า ที่ กน 3/2546 เรื่อง รายละเอียดอันเป็นสาระสำคัญแห่งสัญญาระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับลูกค้าเพื่อทำการซื้อขายล่วงหน้าแทนลูกค้า

ข้อ 2 สัญญาต้องทำเป็นหนังสือและอย่างน้อยต้องมีรายละเอียดอันเป็นสาระสำคัญแห่งสัญญาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่สัญญาดังต่อไปนี้...

(6) การส่งมอบหรือการรับมอบสินค้าเกษตร

นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าต้องระบุระยะเวลาและวิธีการส่งมอบหรือรับมอบสินค้าเกษตร และมีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีดำเนินการของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า หากลูกค้าไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการส่งมอบหรือรับมอบสินค้าเกษตร ทั้งนี้จะต้องให้ความเป็นธรรมแก่ลูกค้าตามสมควรด้วย.

ทั้งนี้ นิติสัมพันธ์ระหว่างลูกค้าประเภทที่ไม่ได้เป็นสมาชิกตลาดหรือสมาชิกสำนักหักบัญชี กับนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า และตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ สามารถอธิบายได้จากภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 นิติสัมพันธ์การซื้อขายในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ (เอฟเพท)

จะเห็นได้ว่าการซื้อขายล่วงหน้าในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ นี้ ผู้ซื้อและผู้ขายไม่ต้องพบปะเห็นหน้ากันอย่างเช่นการซื้อขายในตลาดจริง และผู้ซื้อผู้ขายมิได้มีนิติสัมพันธ์โดยตรงกับตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ แต่จะกระทำการทุกอย่างผ่านสมาชิกตลาด หรือนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าที่เป็นคู่สัญญาของตน

2) สัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า

ก. การเกิดขึ้นของสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย

เนื่องจากสัญญาเป็นนิติกรรมที่เกิดจากการแสดงเจตนาของบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป โดยการแสดงเจตนาที่จะก่อให้เกิดเป็นสัญญาได้นั้นต้องมีความชัดเจนแน่นอนเพียงพอ หากใช่เป็นเพียงคำเชิญชวน (Invitation to treat) ซึ่งถือเป็นเพียงการเสนอเพื่อให้มีการเจรจา หรือเพื่อให้มี

การทำคำเสนอเข้ามาเท่านั้น²⁰ หากใช้การเสนอเพื่อทำสัญญาไม่ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือคำเชื้อเชิญของผู้ขายทอดตลาด หรือประกาศของผู้ขายทอดตลาดว่าจะมีการขายทรัพย์สินที่ใด วันเวลาใด ลักษณะนี้เป็นเพียงคำเชิญชวน ส่วนคำสุ่ราคาของผู้ซื้อถือเป็นคำเสนอ

แต่สำหรับคำสั่งซื้อและคำสั่งขายที่ผู้ซื้อและผู้ขายส่งเข้าสู่ระบบการซื้อขายของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ผ่านนายหน้าฯ นั้น เมื่อพิจารณาลักษณะของคำสั่งดังกล่าวที่แสดงให้เห็นถึงเจตนาที่ชัดเจนแน่นอนของผู้ส่งคำสั่งว่าต้องการผูกพันเป็นสัญญาหากคำสั่งที่ตนได้ส่งออกไปถูกสนองรับหรือมีการจับคู่ ทั้งคำสั่งที่ส่งนั้นไม่ว่าจะเป็นคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายล้วนมีความชัดเจนแน่นอน มีความครบถ้วนในสาระสำคัญของการซื้อขายไม่ว่าจะเป็นราคา ปริมาณ คุณภาพสินค้า และกำหนดเวลาในการส่งมอบรับมอบสินค้าถึงขนาดพอที่จะผูกพันเป็นสัญญาได้หากมีบุคคลหนึ่งบุคคลใดตกลงสนองรับ

ทั้งนี้ ไม่ว่าคำสั่งดังกล่าวจะถือเป็นคำเสนอหรือคำมั่นก็ตาม ผลทางกฎหมายก็ไม่แตกต่างกัน เพราะในท้ายที่สุดหากมีผู้สนองหรือผู้รับคำมั่นได้สนองรับกลับมาแล้วย่อมก่อให้เกิดเป็นสัญญาด้วยกันทั้งสิ้น ในประเด็นนี้ผู้เขียนจึงไม่ขอกล่าวถึงลงไปรายละเอียด

ข. วัตถุประสงค์ของสัญญา

วัตถุประสงค์แห่งนิติกรรมนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 150 บัญญัติว่า “การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย เป็นการพนันวิสัย หรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโมฆะ”

วัตถุประสงค์แห่งนิติกรรมที่บัญญัติอยู่ในมาตรา 150 ข้างต้นนั้น ท่านอาจารย์อัครวิทย์ สุมาวงศ์ ได้อธิบายว่า คือ ประโยชน์อันเป็นผลสุดท้ายที่ผู้แสดงเจตนาทำนิติกรรมประสงค์จะให้เกิดขึ้น หรือเป็นผลที่เกิดขึ้นมาจากนิติกรรมที่ตนแสดงเจตนา เช่น ทำสัญญาซื้อบ้าน ฝ่ายผู้ซื้อจะได้รับประโยชน์ที่จะได้บ้านเป็นกรรมสิทธิ์ ส่วนผู้ขายจะได้รับประโยชน์ที่จะได้เงินจากการขายบ้าน วัตถุประสงค์ในการทำนิติกรรมนั้นจึงเป็นความมุ่งหมายในการทำนิติกรรมของแต่ละฝ่าย²¹

สำหรับการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย นั้น เนื่องจากมีข้อกำหนดการซื้อขายหรือ Contract Specification เป็นตัวกำหนดสาระสำคัญ

²⁰ บัญญัติ สุชีวะ ก (ม.ป.ป.). การทำสัญญาในอังกฤษ. สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2554, จาก http://elib.coj.go.th/Article/d7_2_4.pdf.

²¹ อัครวิทย์ สุมาวงศ์. (2549). คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรม สัญญา. หน้า 20.

ของการซื้อขายในแต่ละสัญญา ทั้งยังกำหนดรูปแบบการชำระหนี้อันเป็นผลสุดท้ายของสัญญาไว้เป็นการล่วงหน้าแล้ว โดยมีสาระสำคัญของสัญญาซื้อขายล่วงหน้าสินค้าเกษตรแต่ละชนิด ดังนี้²²

²² ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อ 28 สิงหาคม 2554, จาก <http://www.afet.or.th/v081/thai/>.

ตารางที่ 2.2 สาระสำคัญของสัญญาซื้อขายล่วงหน้ายางแผ่นรมควันชั้น 3

สินค้า	ยางแผ่นรมควันชั้น 3
คุณภาพสินค้าที่ส่งมอบ	มาตรฐาน Green Book โดยผู้ซื้อสามารถกำหนด ลักษณะเฉพาะ (House Term) ตามที่ต้องการ
หน่วยการซื้อขาย	5,000 กิโลกรัม หรือ 5 เมตริกตัน / หนึ่งหน่วยการซื้อขาย
หน่วยการส่งมอบ	20,000 กิโลกรัม หรือ 20 เมตริกตัน / หนึ่งหน่วยการส่งมอบ
วิธีการซื้อขาย	Computerized Continuous Trading
ราคาซื้อขาย	บาท / กิโลกรัม
เดือนที่ครบกำหนดส่งมอบ	ทุกเดือนติดต่อกันไม่เกิน 9 เดือน
วันซื้อขายสุดท้าย	วันทำการที่ 3 ก่อนวันทำการแรกของเดือนส่งมอบ
วันส่งมอบสุดท้าย	วันทำการสุดท้ายของเดือนส่งมอบ
วิธีการส่งมอบ จุดส่งมอบ และ เงื่อนไขการส่งมอบ	ผู้ซื้อเลือกเงื่อนไขการส่งมอบอย่างใดอย่างหนึ่ง (Buyer's Options) ได้ดังนี้ 1. ณ ท่าเรือกรุงเทพ หรือท่าเรือแหลมฉบังตามเงื่อนไข Free on Board (PAR) 2. ณ คลังสินค้าหรือโรงงานในเขตกรุงเทพฯ นครปฐม ปทุมธานี สมุทรปราการ สมุทรสาคร สระบุรี ชลบุรี และระยอง (ผู้ขายให้ส่วนลดแก่ผู้ซื้อตามอัตราที่ตลาดกำหนด)

ตารางที่ 2.3 สาระสำคัญของสัญญาซื้อขายล่วงหน้าข้าวหอมมะลิ 100 เปอร์เซนต์ ชั้น 2

สินค้า	ข้าวหอมมะลิ 100 เปอร์เซนต์ ชั้น 2
คุณภาพสินค้าที่ส่งมอบ	ข้าวหอมมะลิ 100 เปอร์เซนต์ ชั้น 2 ตามมาตรฐานกระทรวงพาณิชย์
หน่วยการซื้อขาย	15,000 กิโลกรัม หรือ 15 เมตริกตัน / หนึ่งหน่วยการซื้อขาย
หน่วยการส่งมอบ	15,000 กิโลกรัม หรือ 15 เมตริกตัน / หนึ่งหน่วยการส่งมอบ
วิธีการซื้อขาย	Computerized Continuous Trading
ราคาซื้อขาย	บาท / กิโลกรัม
เดือนที่ครบกำหนดส่งมอบ	ทุกเดือนติดต่อกันจำนวน 8 เดือนส่งมอบ (Contract Month)
วันซื้อขายสุดท้าย	วันทำการที่ 10 ของเดือนส่งมอบ
วันส่งมอบสุดท้าย	วันทำการสุดท้ายของเดือนส่งมอบ

ตารางที่ 2.3 (ต่อ)

สินค้า	ข้าวหอมมะลิ 100 เปอร์เซ็นต์ ชั้น 2
ทางเลือกในการส่งมอบและรับมอบ (Both Options)	1. ให้ผู้ซื้อผู้ขายที่ประสงค์จะส่งมอบรับมอบสินค้า แจ้งความประสงค์มายังตลาดตั้งแต่วันที่ 08.30-12.00 น. ของวันทำการถัดจากวันซื้อขายสุดท้าย 2. หากผู้ซื้อผู้ขายไม่ได้ยื่นความประสงค์ที่จะส่งมอบรับมอบสินค้า หรือไม่ได้รับการจับคู่ให้ทำการส่งมอบรับมอบ ตลาดจะยุติฐานะการถือครองให้ด้วยการชำระส่วนต่างราคาด้วยเงิน (Cash Settlement)
การส่งมอบรับมอบ	1. ณ คลังสินค้าที่ผู้ซื้อกำหนดในเขตกรุงเทพมหานคร (ผู้ซื้อสามารถกำหนดให้ส่งมอบในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นครปฐม นนทบุรี สมุทรสาคร สมุทรปราการ ปทุมธานี นครนายก และ ฉะเชิงเทรา ได้โดยไม่มีส่วนเพิ่มหรือส่วนลดค่าใช้จ่ายด้านระยะทางแต่อย่างใด) 2. ผู้ขายรับผิดชอบค่าขนส่งสินค้าจนถึงในคลังสินค้าของผู้ซื้อ และผู้ซื้อรับผิดชอบ ค่าชั่งน้ำหนักและค่าตรวจสอบคุณภาพ ทั้งนี้ ผู้ซื้อสามารถร้องขอให้มีการตรวจสอบ DNA ได้ ในกรณีที่ผลการตรวจสอบ DNA ผ่านมาตรฐาน ผู้ซื้อรับผิดชอบค่าตรวจสอบ แต่หากผลการตรวจ DNA ไม่ผ่านมาตรฐาน ผู้ขายรับผิดชอบค่าตรวจสอบและค่าใช้จ่ายทั้งหมด

ตารางที่ 2.4 สาระสำคัญของสัญญาซื้อขายล่วงหน้าข้าวขาว 5 เปอร์เซ็นต์เงื่อนไขการส่งมอบรับมอบแบบ FOB

สินค้า	ข้าวขาว 5 เปอร์เซ็นต์ฤดูกาลผลิตปัจจุบัน (ข้าวใหม่)
คุณภาพสินค้าที่ส่งมอบ	ตามที่กำหนดไว้ในประกาศกระทรวงพาณิชย์ โดยต้องอยู่ในสภาพดีและมิกลิ้นปกติ เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในการค้าข้าวขาว 5 เปอร์เซ็นต์
หน่วยการซื้อขาย	50 เมตริกตัน (50,000 กิโลกรัม) / หนึ่งหน่วยการซื้อขาย
หน่วยการส่งมอบ	250 เมตริกตัน (250,000 กิโลกรัม) / หนึ่งหน่วยการส่งมอบ (5 หน่วยการซื้อขาย)
วิธีการซื้อขาย	ระบบอิเล็กทรอนิกส์
ราคาซื้อขาย	บาท/ตัน
เดือนที่ครบกำหนดส่งมอบ	มกราคม มีนาคม พฤษภาคม กรกฎาคม กันยายน พฤศจิกายน

ตารางที่ 2.4 (ต่อ)

สินค้า	ข้าวขาว 5 เปอร์เซนต์ฤดูกาลผลิตปัจจุบัน (ข้าวใหม่)
วันซื้อขายสุดท้าย	วันทำการสุดท้าย ก่อนวันทำการแรกของเดือนส่งมอบ
วันรับมอบสุดท้าย	กรณี FOB: วันทำการสุดท้ายของเดือนถัดจากเดือนส่งมอบ กรณี ส่งมอบ ณ คลังสินค้าที่ตลาดกำหนด: วันทำการที่ 5 ของเดือนถัดจากเดือนส่งมอบ
วิธีการส่งมอบ จุดส่งมอบ และเงื่อนไขการส่งมอบ	ส่งมอบข้าวขาว 5 เปอร์เซนต์ตามเงื่อนไข Free on Board (FOB) กรุงเทพมหานคร ทุกระสอบ PP 50 กก. Break Bulk ตามเงื่อนไขที่ผู้ซื้อกำหนด (Buyer's Option) โดยผู้ซื้อเป็นผู้จัดหาบรรจุภัณฑ์ และติดราบรรจุภัณฑ์ นอกจากนี้ผู้ซื้อสามารถเลือกวิธีการส่งมอบรับมอบ ดังนี้ 1. ส่งมอบ FOB กรุงเทพฯ ทุกระสอบ PP 50 กก. ในตู้ Container 20 ฟุต โดยผู้ซื้อจ่ายส่วนเพิ่ม (Premium) 2. ส่งมอบ FOB แหหลวง บึง ทุกระสอบ PP 50 กก. ในตู้ Container 20 ฟุต โดยผู้ซื้อจ่ายส่วนเพิ่ม (Premium) 3. ส่งมอบ FOB เกาะสีชัง ทุกระสอบ PP 50 กก. Break Bulk โดยผู้ซื้อจ่ายส่วนเพิ่ม (Premium) 4. ส่งมอบ ณ คลังสินค้า ตามที่ผู้ซื้อกำหนด โดยมีส่วนลด (Discount) ตามอัตราที่ตลาดกำหนด การส่งมอบผู้ขายต้องส่งเป็น Bulk โดยรถบรรทุกที่สามารถยกเทได้เท่านั้น ในกรณีที่ผู้ซื้อต้องการบรรจุภัณฑ์กระสอบ PP ที่มีขนาดต่างจาก 50 กก.* ผู้ซื้อต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายส่วนเพิ่ม (Premium) ซึ่งเป็นค่าแรงในการบรรจุตามขนาดของบรรจุภัณฑ์ ตามที่ตลาดประกาศกำหนด * (ตลาดกำหนดขนาดของบรรจุภัณฑ์อื่น = 25 กก.)

ตารางที่ 2.5 สารสำคัญของสัญญาซื้อขายล่วงหน้าน้ำมันสำปะหลังเส้น

สินค้า	มันสำปะหลังเส้น
คุณภาพสินค้าที่ส่งมอบ	มีแป้งไม่น้อยกว่าร้อยละ 65.0 โดยน้ำหนัก มีเส้นใยของหัวมันสำปะหลังไม่เกินร้อยละ 5.0 โดยน้ำหนัก มีความชื้นไม่เกินร้อยละ 14.0 โดยน้ำหนัก ไม่มีวัตถุอื่นเจือปน เว้นแต่ดินทรายที่ติดมากับหัวมันสำปะหลังตามสภาพปกติ ไม่เกินร้อยละ 3 โดยน้ำหนัก ไม่มีกลิ่นและสีผิดปกติ ไม่บูด เน่า หรือขึ้นรา
หน่วยการซื้อขาย	50,000 กิโลกรัม หรือ 50 เมตริกตัน / หนึ่งหน่วยการซื้อขาย
หน่วยการส่งมอบ	150,000 กิโลกรัม หรือ 150 เมตริกตัน / หนึ่งหน่วยการส่งมอบ
วิธีการซื้อขาย	Computerized Continuous Trading
ราคาซื้อขาย	บาท / กิโลกรัม (ไม่รวมบรรจุภัณฑ์)
เดือนที่ครบกำหนดส่งมอบ	ทุกเดือนติดต่อกันไม่เกิน 6 เดือน
วันซื้อขายสุดท้าย	วันทำการที่ 10 ของเดือนส่งมอบ
วันส่งมอบสุดท้าย	วันทำการสุดท้ายของเดือนส่งมอบ
ทางเลือกในการส่งมอบและรับมอบ (Both Options)	1. ให้ผู้ซื้อผู้ขายที่ประสงค์จะส่งมอบรับมอบสินค้า แข็งความประสงค์มายังตลาดตั้งแต่วันที่ 8.30 - 12.00 น. ของวันทำการถัดจากวันซื้อขายสุดท้าย 2. หากผู้ซื้อผู้ขายไม่ได้ยื่นความประสงค์ที่จะส่งมอบรับมอบสินค้า หรือไม่ได้รับการจับคู่ให้ทำการส่งมอบรับมอบ ตลาดจะยุติฐานะการถือครองให้ด้วยการชำระส่วนต่างราคาด้วยเงิน (Cash Settlement)
การส่งมอบรับมอบ	ณ คลังสินค้าหรือโรงงานที่ผู้ซื้อกำหนดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้เขียนจึงเห็นว่า ประโยชน์อันเป็นผลสุดท้ายที่ผู้แสดงเจตนาทำนิติกรรมประสงค์จะให้เกิดขึ้นในการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าก็คือ ผู้ขายต้องการเงิน อันเป็นราคาของสินค้า และผู้ซื้อต้องการสินค้าเกษตรที่ตนซื้อซึ่งเจตนาดังกล่าวแม้จะถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า แต่เมื่อผู้ซื้อผู้ขายส่งคำสั่งซื้อคำสั่งขายเข้าสู่ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ย่อมเป็นการตอกย้ำถึงความยินยอมที่จะผูกพันตนตามข้อกำหนดการซื้อขายล่วงหน้าในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ กำหนดไว้ข้างต้น และแม้ว่าหลักการทั่วไปของการซื้อขายล่วงหน้าจะเปิดโอกาสให้ผู้ซื้อและผู้ขายสามารถปลดปล่อยความผูกพันตามสัญญาซื้อขายล่วงหน้าได้หลายวิธีไม่จำกัดเฉพาะการส่งมอบรับมอบสินค้าเพียงอย่างเดียวก็ตาม ดังที่กล่าวมาแล้วก็ตาม แต่นั่นหาใช่ประโยชน์อันเป็นผลสุดท้ายที่ผู้

แสดงเจตนาเมื่ออยู่ ณ ขณะทำสัญญาไม่ เป็นแต่เพียงตัวเลือกที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในภายหลัง ก่อนที่ เดือนส่งมอบจะมาถึงเท่านั้น

2.4.3 วิธีการซื้อขาย

2.4.3.1 รูปแบบของการซื้อขายล่วงหน้า

การซื้อขายล่วงหน้าที่ปฏิบัติกันอยู่ในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าทั่วโลก มีด้วยกัน 2 รูปแบบ คือ แบบการซื้อขายโดยการประมูลราคาในห้องค้าที่ใช้สัญญาณมือเพื่อบอกและตกลง ราคาและปริมาณการซื้อขาย หรือ Open Outcry และการซื้อขายโดยอัตโนมัติผ่านระบบ คอมพิวเตอร์ หรือ Electronic Trading ซึ่งเป็นรูปแบบที่ตลาดล่วงหน้าในหลายประเทศเลือกใช้ รวมทั้งตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าของประเทศไทยด้วย ที่เป็นเช่นนี้เพราะการซื้อขายด้วยระบบ คอมพิวเตอร์

ก) มีความรวดเร็วกว่า ทั้งการส่งคำสั่ง การจับคู่ การซื้อขาย การยืนยันผล และการ ตรวจสอบให้การซื้อขายเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดได้อย่างแม่นยำ

ข) สามารถแสดงผลการซื้อขายและเผยแพร่ต่อสาธารณชนได้ในทันที ทำให้ผู้ซื้อ ผู้ขาย เข้าถึงข้อมูลที่จะนำไปใช้ในการตัดสินใจอย่างเท่าเทียมกัน

ทั้งนี้ จะมีระบบปฏิบัติการที่สมาชิกของตลาดสามารถต่อเชื่อมโดยผ่านโครงข่ายต่างๆ เพื่อใช้ในการส่งคำสั่งซื้อขายเข้าสู่ตลาด รับการยืนยันคำสั่งซื้อขายจากตลาด ขณะเดียวกัน ระบบปฏิบัติการดังกล่าวก็จะมีเชื่อมโยงไปสู่ระบบการชำระราคาของสำนักหักบัญชีเพื่อแจ้ง ยอดการหักบัญชีระหว่างสมาชิกและคำนวณระดับเงินประกัน (Margin)

2.4.3.2 การซื้อขายตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทย

การซื้อขายในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทยผู้ซื้อและผู้ขายจะต้องส่ง คำสั่งซื้อหรือขาย เข้าสู่ระบบการซื้อขายของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ โดยผ่านนายหน้าซื้อขาย ล่วงหน้าที่เป็นสมาชิกของตลาด²³ เท่านั้น ทั้งนี้ก็เพื่อกระจายความรับผิดชอบออกเป็นช่วงๆ จาก สมาชิกของตลาดคือนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า ส่งต่อไปยังลูกค้าเมื่อมีการบิดพลิ้วหรือการไม่ปฏิบัติ ตามสัญญาในงวดใด ผู้ที่รับรองในช่วงนั้นจะต้องรับผิดชอบแทน เช่น เมื่อลูกค้าบิดพลิ้วไม่ปฏิบัติ ตามสัญญา ตัวแทนหรือนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าของลูกค้ารายนั้นก็ต้องรับผิดชอบต่อตลาด แทนลูกค้าไปพลางก่อน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงระบบโครงสร้างของ

²³ สมาชิกตลาด หมายถึง ผู้ได้รับอนุญาตจากเลขาธิการคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจการค้าสินค้าเกษตร ล่วงหน้า (“เลขาธิการ”) ให้ทำการซื้อขายล่วงหน้าเพื่อตนเอง ซึ่งเรียกว่า ผู้ค้าล่วงหน้า และ ผู้ได้รับอนุญาตจาก เลขาธิการให้จัดหาและรับคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายล่วงหน้าจากลูกค้า ซึ่งเรียกว่า นายหน้าซื้อขายล่วงหน้า และ ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าให้ซื้อขายล่วงหน้าในตลาด.

กฎหมายที่กำหนดให้การซื้อขายต้องกระทำผ่านสมาชิกเท่านั้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนในเรื่องความรับผิดชอบและการไล่เบี้ยกันในทางกฎหมาย โดยไม่จำเป็นต้องมีการนำเรื่องมาฟ้องร้องต่อศาล²⁴

ทั้งนี้ ก่อนเริ่มทำการซื้อขาย ผู้ซื้อและผู้ขายจะต้องเปิดบัญชีซื้อขายกับนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าโดยจะมีสัญญาที่เรียกว่า “สัญญาระหว่างนายหน้าซื้อขายล่วงหน้ากับลูกค้าเพื่อทำการซื้อขายล่วงหน้าแทนลูกค้า” เป็นหลักฐาน และจะต้องมีการวางเงินประกันการซื้อขาย หรือที่เรียกว่า “เงินประกันขั้นต้น” หรือ “Initial Margin (IM)” ตามอัตราที่คณะกรรมการ ก.ส.ล. กำหนด²⁵ โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 78 (4) และ (16) ประกอบกับมาตรา 101 แห่งพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542²⁶ ซึ่งเงินประกันขั้นต้นจะมีอัตราที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับชนิดของสินค้าที่ซื้อขาย

เมื่อผู้ซื้อและผู้ขายเปิดบัญชีซื้อขายและวางเงินประกันขั้นต้นกับนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเรียบร้อยแล้ว ผู้ซื้อและผู้ขายก็สามารถส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายผ่านนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเพื่อทำการซื้อขายในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ ได้ และเมื่อนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าได้รับคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายจากลูกค้า (ผู้ซื้อหรือผู้ขาย) แล้ว นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าก็จะส่งคำสั่งดังกล่าวเข้าสู่ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ ผ่านระบบคอมพิวเตอร์ที่มีการเชื่อมโยงกันไว้ (Electronic Trading)

สำหรับคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายที่ลูกค้าส่งมายังนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าเพื่อจะส่งเข้าสู่ระบบการซื้อขายของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ นั้นจะต้องมีรายละเอียดของประเภทของคำสั่งชนิดของสินค้า เดือนที่สัญญาครบกำหนดส่งมอบ และราคา และเมื่อนายหน้าซื้อขายล่วงหน้าได้รับ

²⁴ กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์. (2542). พระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542. หน้า 50-51.

²⁵ ประกาศคณะกรรมการตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการกำหนดอัตราเงินประกัน ฉบับลงวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2547.

²⁶ มาตรา 78 ให้คณะกรรมการตลาดมีอำนาจและหน้าที่ควบคุมดูแลการดำเนินงานของตลาด และปฏิบัติการอื่นใดตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้

อำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการตลาดตามวรรคหนึ่ง ให้รวมถึงการกำหนด ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ หรือคำสั่งในเรื่องดังต่อไปนี้ด้วย

(4) หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขเกี่ยวกับการวางหรือรักษาเงินประกัน การปรับฐานะบัญชีเงินประกัน รวมถึงอัตราเงินประกัน

(16) การอื่นใดที่จำเป็นต่อการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของตลาด

มาตรา 101 ในการซื้อหรือขายล่วงหน้าสินค้าเกษตรในตลาดแต่ละครั้ง ต้องมีการวางเงินประกันไว้กับสำนักหักบัญชีตามอัตราและวิธีการที่คณะกรรมการตลาดกำหนด โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ ก.ส.ล.

คำสั่งจากลูกค้า ในเบื้องต้นจะต้องทำการตรวจสอบรายละเอียดของคำสั่ง และจำนวนการถือครอง ข้อตกลง (Position Limit) ที่ลูกค้าแต่ละรายได้รับจากนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า (ซึ่งจำนวนการถือครองข้อตกลงนี้ นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าในฐานะสมาชิกตลาดจะได้รับจากตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ มาอีกชั้นหนึ่ง แล้วนำมาจัดสรรให้แก่ลูกค้าของตน) คำสั่งซื้อคำสั่งขายที่ผ่านการตรวจสอบดังกล่าวแล้วจะถูกส่งต่อมายังตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ เพื่อเข้าสู่กระบวนการจับคู่คำสั่งซื้อขาย โดยคำสั่งซื้อสินค้าชนิดเดียวกัน มีระยะเวลาส่งมอบเดือนเดียวกันจะไป **เรียงลำดับก่อนหลัง** ไว้ ด้านขายก็เช่นเดียวกัน และหากราคาซื้อใดเป็นราคาเดียวกันหรือตรงกันกับราคาขาย ระบบก็จะทำการจับคู่คำสั่งซื้อและคำสั่งขายนั้นเข้าด้วยกัน

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่มีการส่งคำสั่งซื้อหรือคำสั่งขายซึ่งมีรายละเอียดสินค้า จำนวน และเดือนส่งมอบเดียวกันเข้ามายังตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ พร้อมกันหลายๆ คำสั่ง ระบบคอมพิวเตอร์จะทำการเรียงลำดับคำสั่งจากราคา กล่าวคือ คำสั่งซื้อจะเรียงจากราคาเสนอซื้อสูงสุดแล้วค่อยๆ ลดหลั่นกันไป สำหรับคำสั่งขายระบบจะทำการเรียงลำดับคำสั่งจากราคาเสนอขายต่ำสุดก่อน กระบวนการดังกล่าวเป็นการจับคู่คำสั่งซื้อขายโดยอัตโนมัติ Automatic Order Matching (AOM) โดยระบบการซื้อขายจะประมวลคำสั่งซื้อและคำสั่งขาย ตั้งแต่เวลาที่ส่งคำสั่งเข้ามาจนถึงสิ้นสุดเวลาทำการซื้อขายประจำวัน โดยระบบจะจัดเรียงคำสั่งซื้อขายตามลำดับของราคาและเวลาที่ ดีที่สุด (Price and Time Priority) ดังที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 มาตรา 126 โดยมีหลักการที่ว่า คำสั่งซื้อที่มีราคาเสนอซื้อสูงสุดจะถูกจัดเรียงไว้ในลำดับที่หนึ่ง และถ้ามีราคาเสนอซื้อที่สูงกว่าถูกส่งเข้ามาใหม่ จะจัดเรียงราคาเสนอซื้อที่สูงกว่าเป็นลำดับแรกก่อน แต่หากมีการเสนอซื้อในแต่ละราคามากกว่า 1 รายการ ให้จัดเรียงตามเวลาโดยการเสนอซื้อที่ปรากฏในระบบการซื้อขายก่อนจะถูกจัดไว้เป็นการเสนอซื้อในลำดับก่อน ในกรณีของคำสั่งขายที่มีราคาเสนอขายต่ำที่สุดจะถูกจัดเรียงไว้ในลำดับที่หนึ่ง และถ้ามีราคาเสนอขายที่ต่ำกว่าถูกส่งเข้ามาใหม่จะจัดเรียงราคาเสนอขายที่ต่ำกว่าเป็นลำดับแรกก่อน แต่หากมีการเสนอขายในแต่ละราคามากกว่า 1 รายการ ให้จัดเรียงตามเวลาโดยการเสนอขายที่ปรากฏในระบบการซื้อขายก่อนจะถูกจัดไว้เป็นการเสนอขายในลำดับก่อน ซึ่งระบบจะจับคู่คำสั่งซื้อขายโดยอัตโนมัติ โดยมีหลักการคือ เมื่อคำสั่งซื้อขายผ่านเข้ามาในระบบซื้อขายแล้ว ระบบซื้อขายจะตรวจสอบว่า คำสั่งนั้นสามารถจับคู่กับคำสั่งด้านตรงข้ามได้ทันทีหรือไม่ ถ้าคำสั่งนั้นสามารถจับคู่ได้ทันที ระบบก็จะทำการจับคู่ให้ แต่ถ้าคำสั่งนั้นไม่สามารถจับคู่ได้ ระบบจะจัดเรียงคำสั่งซื้อขายนั้นตามหลักการ Price and Time Priority ตามที่กล่าวมาข้างต้น

อนึ่ง กระบวนการจับคู่คำสั่งนี้จะกระทำทุกวัน และเมื่อสิ้นวันทำการคำสั่งใดไม่ได้รับการจับคู่จะถูกระบบล้างออกไปโดยอัตโนมัติ หรือหากจะไม่รอให้ถึงสิ้นวัน และเป็นเวลาก่อนที่

คำสั่งดังกล่าวจะถูกจับคู่ ลูกค้าผู้ส่งคำสั่งจะยกเลิกคำสั่งที่ส่งมานั้นโดยผ่านนายหน้าฯ ของตนก็ได้ ส่วนคำสั่งใดที่ได้รับการจับคู่คำสั่งแล้วจะเรียกว่า “ข้อตกลงซื้อขายล่วงหน้า หรือสัญญาซื้อขายล่วงหน้า หรือ ฐานะ (Position) หรือข้อตกลงคงค้าง (Open Interest)”²⁷

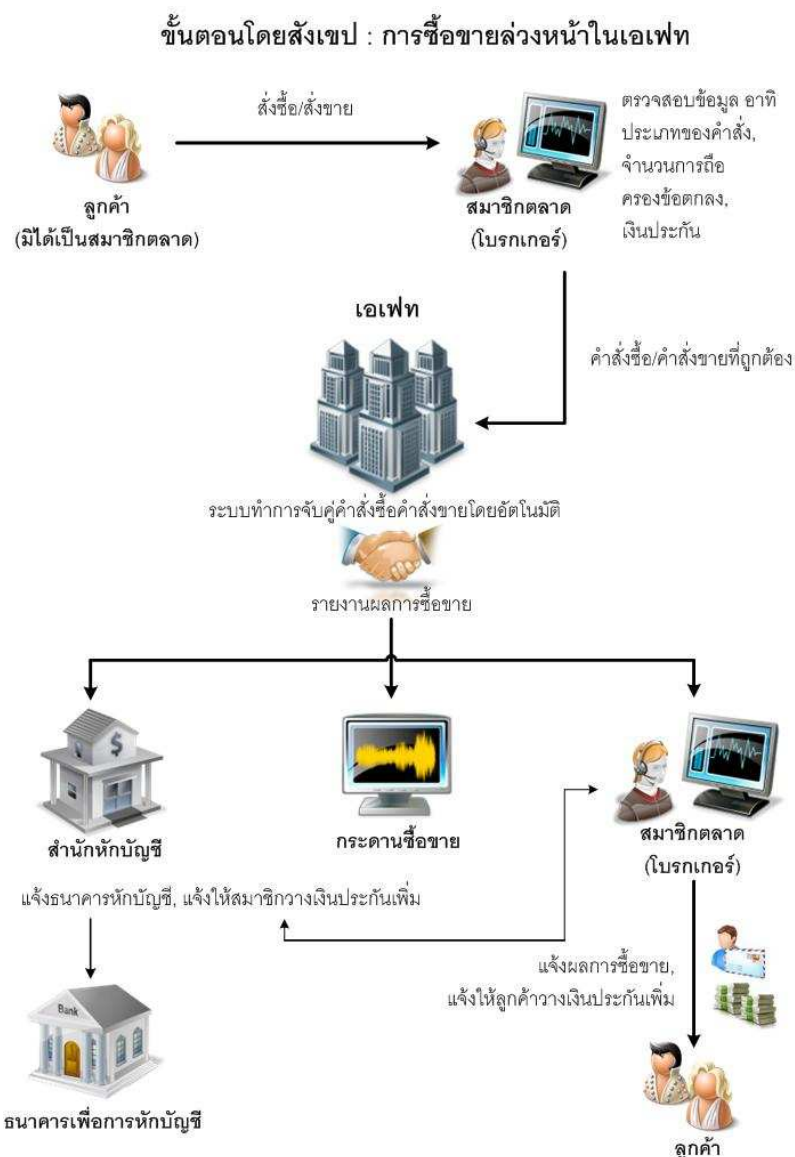
หลังจากที่คำสั่งซื้อคำสั่งขายถูกจับคู่แล้ว สำนักหักบัญชีจะเข้าเป็นคู่สัญญาแทนคู่สัญญาฝ่ายตรงกันข้ามในทุกรายการซื้อขาย นั่นคือ เข้าเป็นผู้ซื้อให้กับสมาชิกผู้ขายและเข้าเป็นผู้ขายให้กับสมาชิกผู้ซื้อ²⁸ การที่สำนักหักบัญชีเข้าเป็นคู่สัญญาแทนคู่สัญญาเดิมหรือลูกค้านี้ เป็นการอำนวยความสะดวกให้ผู้ค้าหนึ่งๆ ที่จะสามารถหักล้างหรือ Offset สัญญาได้ ด้วยการส่งคำสั่งในสถานะตรงกันข้ามกับคำสั่งที่ถูกจับคู่ไว้ผ่านหน้าซื้อขายล่วงหน้าเข้าสู่ระบบการซื้อขายของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ กล่าวคือ ถ้าฐานะเดิมเป็นฐานะผู้ซื้อ ก็ต้องไปสร้างฐานะใหม่เป็นฐานะผู้ขาย แต่ถ้าฐานะเดิมเป็นฐานะผู้ขาย ก็ต้องไปสร้างฐานะใหม่เป็นฐานะผู้ซื้อ โดยผลผูกพันในฐานะทั้งสองที่สร้างขึ้นต้องเป็นอย่างเดียวกัน คือ เป็นฐานะในสินค้าประเภทเดียวกัน และปริมาณเท่ากัน สำหรับเดือนส่งมอบเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงไม่จำเป็นต้องหักล้างหรือบอกเลิกสัญญากับคู่สัญญาที่ระบบจับคู่ไว้เดิม

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าการที่สำนักหักบัญชีเข้าเป็นคู่สัญญาแทนลูกค้านั้นเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ลูกค้าเพื่อให้สัญญาที่จับคู่เปลี่ยนมือต่อไปได้เท่านั้น มิได้มีผลทำให้ภาระผูกพันของลูกค้าเปลี่ยนไป ลูกค้าจึงยังคงต้องรับผิดชอบที่จะปฏิบัติตามสัญญาซื้อขายล่วงหน้า จนกว่าจะได้ทำการหักล้างสัญญาด้วยการทำสัญญาตรงกันข้าม หรือโดยการหักล้างสัญญาด้วยการชำระเงิน หรือการส่งมอบรับมอบสินค้าตามสัญญา

อนึ่ง เมื่อคำสั่งถูกจับคู่ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ระบบคอมพิวเตอร์ของตลาดจะรายงานยืนยันการซื้อขายไปยังคอมพิวเตอร์ของนายหน้าซื้อขายล่วงหน้า เพื่อให้นายหน้าซื้อขายล่วงหน้าแจ้งยืนยันการซื้อขายไปยังลูกค้าของตน ในเวลาเดียวกันระบบการซื้อขายจะแจ้งการซื้อขายนั้นๆ ไปยังระบบคอมพิวเตอร์ของสำนักหักบัญชีเพื่อคำนวณเงินประกันว่าจะต้องเรียกเก็บเพิ่มเติมหรือส่งเงินประกันส่วนเกินคืนให้แก่สมาชิกของตลาดเพื่อสมาชิกตลาดจะได้ไปเรียกเก็บเพิ่มเติมหรือส่งเงินคืนให้แก่ลูกค้าของตนอีกทอดหนึ่ง โดยมีขั้นตอนการซื้อขายดังภาพที่ 2.6 ดังนี้

²⁷ สุภาพ วงศ์เกียรติขจร, เล่มเดิม.

²⁸ พระราชบัญญัติการซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า พ.ศ. 2542 มาตรา 90 ในการปฏิบัติหน้าที่ของสำนักหักบัญชี ให้สำนักหักบัญชีเป็นผู้รับผิดชอบในการซื้อขายระหว่างสมาชิก โดยเป็นผู้ซื้อให้กับสมาชิกผู้ขายและเป็นผู้ขายให้กับสมาชิกผู้ซื้อ.

ภาพที่ 2.6 ขั้นตอนโดยสังเขป: การซื้อขายล่วงหน้าในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าฯ (เอฟเท)

ดังนั้น ด้วยเหตุที่ตลาดสินค้าล่วงหน้าในต่างประเทศนั้นได้ถูกพัฒนามาเป็นเวลากว่าร้อยปี วิธีการซื้อขายล่วงหน้าก็ปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัยจนกระทั่งปัจจุบันที่คอมพิวเตอร์เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันอย่างมาก การซื้อขายสินค้าล่วงหน้าแบบใหม่รวมถึงการซื้อขายในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทยจึงทำผ่านระบบคอมพิวเตอร์ หรือ Electronic Trading ซึ่งเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นที่ยอมรับ และด้วยเหตุผลที่ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าจัดตั้งขึ้นเพื่อเสริมการทำหน้าที่ตลาดสินค้าจริง (ตลาดสินค้าปัจจุบัน) โดยตลาดสินค้าล่วงหน้าจะทำหน้าที่เป็นเครื่องมือบริหารความเสี่ยงให้เกษตรกรหรือผู้ประกอบการใช้ในการ ลดความเสี่ยง

ด้านราคา (Hedging) กล่าวคือ เกษตรกรหรือผู้ประกอบการจะสามารถใช้ตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าเพื่อลดความเสี่ยงด้านราคาได้ โดยเข้ามาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าควบคู่ไปกับกระบวนการค้าในตลาดสินค้าจริงที่ทำกันอยู่แล้วตามปกติ ผู้ที่มีความเสี่ยงด้านขาย เช่น เกษตรกรที่พร้อมที่จะขายข้าวในอีก 2 เดือนข้างหน้า สามารถลดความเสี่ยงจากการตกต่ำของราคาข้าวได้โดยการเข้ามาขายล่วงหน้าในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า ในทำนองเดียวกัน ผู้ที่มีความเสี่ยงด้านซื้อ เช่น ผู้ส่งออกที่มีภาระในการส่งออกข้าวในอีก 2 เดือนข้างหน้า ก็สามารถลดความเสี่ยงของตนจากการสูงขึ้นของราคาข้าวได้โดยการเข้ามาซื้อล่วงหน้าในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้า

นอกจากนี้ ตลาดสินค้าล่วงหน้านั้นยังเป็นเครื่องมือในการค้นหาราคาของสินค้าในอนาคต (Price Discovery) กล่าวคือ ราคาสินค้าเกษตรที่แสดงในวันนี้เป็นราคาที่สะท้อนมาจากความต้องการซื้อและความต้องการขายสินค้าชนิดเดียวกันนี้ในอนาคต ดังนี้ เกษตรกรหรือแม้กระทั่งผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับสินค้าเกษตรจึงสามารถนำราคาล่วงหน้านั้นไปใช้ในการวางแผนการผลิตได้

ดังนั้น ด้วยประโยชน์ของกลไกตลาดล่วงหน้าที่กล่าวมาข้างต้น ประกอบกับการดำเนินงานของตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทยที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส ภายใต้กฎระเบียบการซื้อขายที่เป็นธรรมแล้ว หากผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้าใจวิธีการซื้อขายล่วงหน้า ตลอดจนรับทราบประโยชน์ที่จะได้รับจากการซื้อขายล่วงหน้าและหันมาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้าในตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแห่งประเทศไทยแล้วก็จะก่อให้เกิดผลดีทั้งแต่ต่อผู้ผลิต ผู้บริโภค และระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศไทย